

Яремчук О.В.

Розділ II.

ЕТНОКУЛЬТУРНА МІФОТВОРЧІСТЬ УКРАЇНЦІВ.

2.1. Соціально-психологічна концепція етнокультурної міфотворчості особистості

В авторській соціально-психологічній концепції етнокультурної міфотворчості особистості етнокультурну міфотворчість особистості представлено як синтетичне і багаторівневе явище, що відображує здатність людини створювати символічну реальність і, взаємодіючи з нею, розкривати свій культурно-історичний і соціально-психологічний потенціал [79]. Обґрунтовано, що пізнання та саморозвиток особистості і спільноти в умовах культурної глобалізації потребує соціально-психологічного моделювання етнокультурної міфотворчості, що й було здійснене в концептуальній МЕМОС («Моделі етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти») (див. Рис. 2.1.).

Центральною ідеєю соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості є можливість досягнення розвитку людини в культурі шляхом спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Вихідними положеннями, на які спирається соціально-психологічна концепція етнокультурної міфотворчості особистості виступають наступні.

- Етнокультурна міфотворчість особистості ґрунтується на індивідуальному авторському міфотворенні, її актуалізація передбачає самоконструювання “Я” на рівнях: колективного несвідомого, особистого несвідомого, особистого міфу, індивідуального авторського міфу, культурного соціогенезу особистості та її соціальної ідентичності.

- Передумовою індивідуальної міфотворчості є складна суперечлива взаємодія етнокультурної картини світу та індивідуального образу світу суб'єкта.

- Інтегральним соціально-психологічним механізмом актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості є спільний вчинок, який оприявнюється в символотворчості та смислоутворенні суб'єкта.

- Індивідуальний авторський міф конструюється за моделлю спільного вчинку і тому фасилітує спільну вчинкову міфотворчу діяльність по створенню консолідуючого національного міфу.

- Індивідуальне авторське міфотворення лежить в основі формування та розвитку національного міфу тому, що відбиває взаємозв'язок ментальності особистості як суб'єкта та ментальності етносу як колективного суб'єкта.

Отже, сутність соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості сформульовано наступним чином: етнокультурна міфотворчість - це синтетичне і багаторівневе явище, що відображує здатність людини розпізнавати архетипово-символічні змісти і, взаємодіючи з ними, розкривати свій культурно- історичний і соціально-психологічний потенціал. Етнокультурна міфотворчість виступає важливою формою пізнання, самоактуалізації, саморозвитку та самоздійснення особистості, особливо в умовах культурної глобалізації. У процесі спільного вчинку етнокультурної міфотворчості створюються ціннісно-сміслові та предметно-дієві передумови консолідації етнонаціональної спільноти. Етнокультурна міфотворчість ґрунтується на індивідуальному авторському міфотворенні, яке узгоджує етнокультурну картину світу та індивідуальний образ світу суб'єкта і лежить в основі формування та розвитку національного міфу, оскільки відображає взаємозв'язок ментальності особистості як суб'єкта й етносу як колективного суб'єкта [78].

В процесі обґрунтування соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості був сформований поняттєвий апарат, що інтегрував в собі напрацювання кількох теоретико-методологічних підходів в соціальній психології.

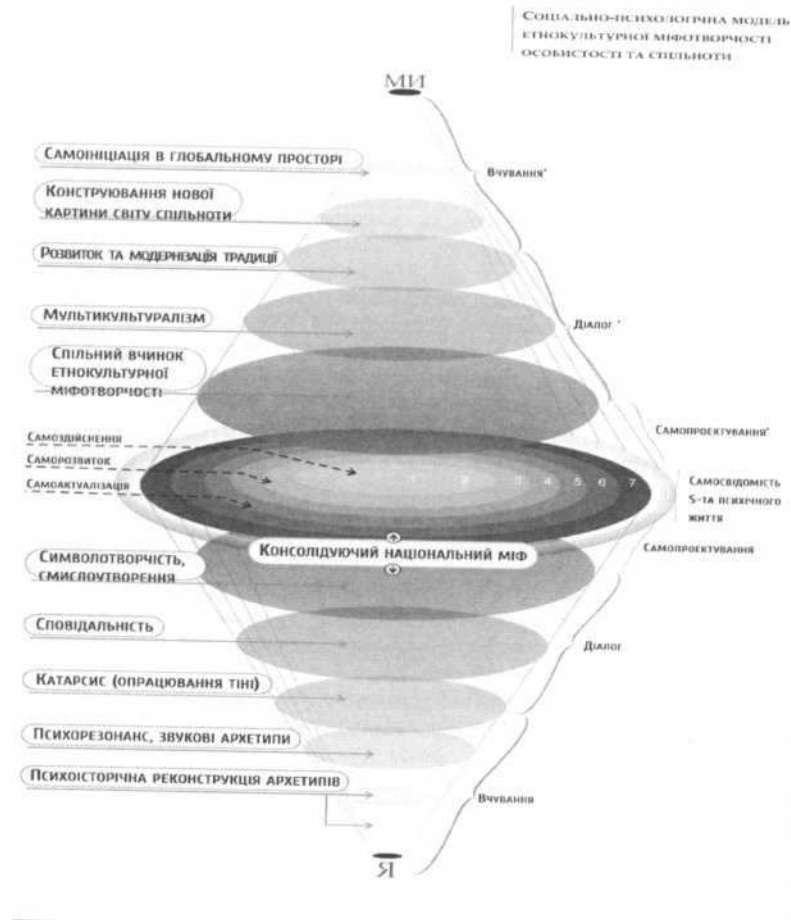

Рис. 2.1. Соціально-психологічна модель етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти

Етнокультурна міфотворчість особистості - процес створення суб'єктивного міфологічного простору, що корелює з певним типом культурно-історичного, етносоціального та екзистенціального досвіду, відбитого в різних текстах (нарративах, поведінці і ужиттєвому шляху загалом).

Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості - особлива система взаємодії між людьми, що передбачає творення його учасниками унікальних, індивідуально і соціально значущих смислів і цінностей етнокультурної спільноти, з якою вони себе ідентифікують. Основний принцип його - ціннісно-смілова спрямованість особистості

на процес переструктурування середовища у відповідності зі структурою особистісних смислів.

Самоконструювання «Я» - постійне смислотворення себе - як необоротного, спонтанного, множинного в наративі, підчас якого очевидні варіанти розгортання суб'єктивного смислу в інші виміри, що стимулює особистість до постійної творчості себе й саморефлексування.

Культурний соціогенез особистості - вибіркєве засвоєння особистістю певних соціалізаційних впливів (через резонанс інтенцій особистості з певними культурними зразками, що існують у соціалізаційному просторі), на основі якого виробляються суб'єктивні смисли само здійснення особистості в культурі. В результаті культурного соціогенезу у колективне поле досвіду спільноти додаються продукти індивідуального процесу самореалізації в даній культурі у вигляді авторських текстів.

Індивідуальний авторський міф - трансцендентний акт цілісного осягнення суб'єктивного екзистенціального досвіду, пізнаючи який шляхом інтерпретації автонаративу, особистість розширює межі уявлень про власний внутрішній та зовнішній світи. Індивідуальний авторський міф постає в діалозі суб'єкта культуротворчості з несвідомим у міфологічному наративі і є результатом осмислення особистого міфу. Найяскравішим його проявом є творчість життєвого шляху, що оприявнюється в мистецтві.

Принцип карнавальності — взаємодія між інакшими і різнопорядковими суб'єктами в інтра- та інтерперсональних планах, наддинамічний сенсотвірний процес гармонізації різнорівневих світів людини, що відкриває в ній сенсову єдність мікро- і макрокосму. Принцип передбачає встановлення зв'язку ідентифікації особистості з рівнем колективного несвідомого через індивідуальну авторську міфотворчість.

Етапи самоконструювання «Я» - послідовні та взаємопов'язані стадії розгортання суб'єктності особистості в етнокультурній міфотворчості. Серед них: самоактуалізація, що в парадигмі етнокультурної міфотворчості постає як проектування власного «Я» в міфологеми, продурковані світовою культурою; саморозвиток, як вироблення автором-міфотворцем суб'єктивних цінностей та смислів в індивідуальному авторському міфі; самоздійснення суб'єкта культури в спільному вчинку етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти.

Соціально-психологічні концепти, що розкривають сутність взаємодії особистості та спільноти в ході етнокультурної міфотворчості - це консолідуєчий національний міф, спільний вчинок етнокультурної міфотворчості, самоініціація суб'єкта в культурі.

Основними сферами застосування соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості є такі:

- створення нового ціннісно-смісового простору особистості та етнічної спільноти шляхом спільного вчинку етнокультурної міфотворчості;
  - формування ідентичності особистості та спільноти шляхом етнокультурної міфотворчості в мультикультурних регіонах;
  - історичне самопроєкування суб'єкта культуро творчості.
- Зоною релевантності та перспективою розвитку даної концепції виступають:
- соціогуманітарні технології саморозвитку особистості шляхом індивідуальної авторської міфотворчості;
  - політико-психологічна технологія створення консолідуєчого національного міфу;
  - етнопрогностика в умовах культурної глобалізації;
  - дискурсивні практики в умовах мультикультуралізму.

Емпірична верифікація соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості дозволила пересвідчитися в її евристичності та потенціальному ресурсі для розвитку особистості в культурі.

5.2. Національний міф: теоретичні та технологічні виміри

В наступному підрозділі будуть обґрунтовані емпіричні складові національного міфотворення як простору, в якому досліджувалася індивідуальна та етнокультурна міфотворчість. Це відобразилося у соціально-психологічній моделі національного міфу та в окресленні концептуальних елементів соціально-психологічної технології процесу \ створення консолідуючого національного міфу.

Соціально-психологічна модель національного міфу. В даному підрозділі ми ставимо собі за мету побудувати соціально-психологічну модель національного міфу, враховуючи лінгвістичні аналогії в соціально-психологічному моделюванні. Для цього ми послідовно вирішимо три завдання. По-перше, упорядкуємо наявний психологічний, філософський та політологічний дискурс стосовно національного міфу. По-друге, запропонуємо концептуальне бачення національного міфотворення в парадигмі етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти. По-третє, позначимо можливості переходу до практичних процедур діагностики та прогнозування змісту національного міфу.

Метод моделювання не набув поки що яскраво вираженої якісної специфіки у застосуванні до об'єктів соціально-психологічних досліджень. Але умови соціально-психологічної практики вимагають встановлення розбіжностей між суттєвими та несуттєвими відношеннями системи національного міфу. У зв'язку з цим актуальними і етапами побудови соціально-психологічної моделі національного міфу є наступні: віднайдення аналогії між об'єктом дослідження (національним міфом) і деякими іншими, більш вивченими; перевірка обґрунтованості знайденого образу; введення аналогії в логічні рамки; перевірка цінності аналогії, тобто встановлення значущості тих відношень, які поки що не були прийняті до уваги.

Упорядкуймо наявний психологічний, філософський та політологічний дискурс стосовно національного міфу. Більшість дослідників сходяться на тому, що міф - це культурна форма організації й трансляції досвіду певної спільноти, яка регулює колективну й індивідуальну поведінку, надаючи зразок способу діяльності у світі й обґрунтування сенсу цієї діяльності, при чому дане обґрунтування завжди виходить за межі індивідуального досвіду через надання дії сакрального статусу [43; 48; 52]. Така будова міфу дозволяє особистості зняти проблему мотивації поведінки: запитання «чому це слід робити саме так?» взагалі не виникає завдяки вищій осмисленості. Враховуючи, і що міфотворчість як синтезування ідей, символів та цінностей є природним процесом, а міфологічний вакуум для людини, на думку К.-Г. Юнга, нестерпний [71], тенденція до створення національного міфу проявляється спонтанно.

Національний міф як суспільний феномен, що складається з сукупності ідей, наративів, політичних гасел, філософських концепцій, художніх світів, впливає з певним чином пізнаної або сконструйованої реальності та орієнтований здебільшого на інтереси соціально-політичної практики [7]. Важливість національного міфу полягає в його здатності підтримувати моноетнічну чи поліетнічну спільноту та її представників у стані етнізму та творчого нахнення особливо в критичних ситуаціях та в процесі досягнення життєво важливих цілей.

З психологічної точки зору національним міфом можна вважати світоглядну систему внутрішньо зв'язаних образів, ідей, етичних принципів, загальнозначимих і уявлень, релігійних вірувань, прийомів виживання (та еволюції), висловлювань, які прийнято вважати художніми, містичними, філософськими. Отже, це знакова система, яка регулює стосунки певного колективу, нації з зовнішнім світом за допомогою символів, метафор, міфологем.

На думку К. Мангейма, в даному розумінні національний міф з'являється і стає домінуючим у той час, коли послаблюється влада традицій та релігійно-філософських і канонів, а також прийнятих на віру настанов традиційного моралізму [37].

Звісно, кожен з соціальних прошарків певної етнонаціональної спільноти по-своєму заломлює національну міфологію, а кожна з соціальних груп суб'єктивно бачить взаємодію людини зі світом, тому міф взагалі вільний від критеріїв істинності чи неправдивості. Міфологічна істина представлена реальним процесом mediaції бінарних опозицій, їх примиренням на вищому рівні метафоричного узагальнення. Саме тому, на наш погляд, можливо конструювати національну міфологію не тільки моноетнічних націй, а й поліетнічних національних спільнот, спираючись на закономірності mediaції різних картин світу. Різні картини світу, притаманні етносам, що складають націю, можуть бути синтезовані на основі єдиного міфу як світоглядного ядра, в якому присутнє сакральне, що надає сенс існування окремій людині та поліетнічній спільноті. Стрижнева міфологема повинна передавати певну систему ціннісно-сміслових компонентів (в умовах української нації це, звісно, українське сакральне). Традиційно вважають, що в основу українського сакрального положені цінності хліборобської праці, батьківського авторитету, родинної честі, православної ідентичності та козацької субкультури [12; 73].

В епохи історичних переломів відбувається розщеплення, роздвоєння в історичному житті та людській свідомості, це викликає протиставлення історичного об'єкта і суб'єкта і стимулює до рефлексії архетипів, які утворюють національний міф [23; 24; 38]. Відтворення архетипів означає усвідомлене звернення до міфологічних образів, міфологічної тематики, таким чином, суспільство, розвиваючи свої міфи, підсилюється енергетичним ресурсом колективного несвідомого. Однак, тут криється певна небезпека, оскільки зосередженість на успадкованих міфах відволікає від сучасного світу, закріплює архаїчні, не придатні для сучасного життя емоційні та мисленеві образи. З огляду на це, К.-Г. Юнг наголошував на необхідності постійного діалогу з колективним несвідомим шляхом символотворчості, яка безперервно осмислюється [71]. Дійсно, архетип - своєрідна канва, що може мати як ціннісно-позитивні так і ціннісно-негативні наповнення чи реалізації, через те завдання лідерів етнокультурної спільноти полягає в тому, аби усвідомлюючи дію архетипів, запобігти їх небажаній конкретизації. Реалізація цього завдання відбувається шляхом етнокультурної міфотворчості особистості, в ході якої автор-міфотворець пропонує нові ідеї розвитку нації.

Прослідкуймо взаємозв'язок національного міфу та ідеології. Багатьма вченими підкреслювалась єдина архетипова основа національного міфу та ідеології [46; 61; 71; 69]. Зокрема, Р. Барт не вважав доцільним проводити семіотичне розмежування між міфом та ідеологією, визначаючи останню як уведені в рамки історії міфічне утворення, що відповідає певним суспільним інтересам. Насьогодні слід констатувати, що історія української ідеології ще не написана. Звісно, її можна пов'язати з історією суспільно-політичної думки, але, політична думка - це ще не завершена система, без чого не може бути мови про ідеологію як систематизацію ідей стосовно призначення нації, причому ці ідеї повинні бути взаємопов'язані і взаємопроникні [17]. Такий стан справ в ідеологічній сфері пояснюється, на наш погляд, домінуванням сцієнтистської настанови щодо суспільного життя, навіть термін «ідеологія» донедавна застосовувався із критичним або й саркастичним відтінком. Лише відносно недавно в політологічному дискурсі слово «ідеологія» почало означати певну систему суспільно-політичних поглядів, згідно з якими мало б будуватися суспільне життя нації, держави [10; 54]. Це вже є певним прогресом, але в цьому процесі слід активніше задіювати архетиповий та міфологічний ресурс спільноти.

На думку С. Кримського, на основі колективного несвідомого існують етнічні архетипи [29]. Саме вони як наскрізні символічні структури культури можуть у різні епохи і в різних етносах мати своєрідну інтерпретацію. Це свідчить про те, що нація - це не тільки державне утворення, а й «внутрішній етнос», без якого національне життя неповне [41; 53; 55; 63].

Слід зазначити, що створення будь-якої політичної ідеології конструктивною гуманної спрямованості наштовхується на складну методологічну вимогу - об'єднати

різноманітне у цілісність: інтереси, вузькогрупові ситуативні прагнення, усвідомлені нерозривного зв'язку минулого й сучасного та сподівання на майбутнє і т. ін. Саме тому,! нашої точки зору, формування національної ідеології може і повинне відбуватися на основі етнокультурної міфотворчості. Ще одним аргументом на користь даної позиції є те, щі національна політична ідеологія не піддається випробуванню на істинність або хибність суто логічними методами. «Лабораторією» ідеології є реальний історичний процес, тобто можна зауважити, що ідеологія тим ближча до істини, чим точніше виражає весь комплекс суспільних потреб, інтересів і суперечностей. А для цього вона має набути такого вигляду! якого потребує саме ця етнонаціональна спільнота і саме у цій історичній ситуації] Розпізнати актуальні ідеї, образи, метафори можливо в ході етнокультурної міфотворчості.

Наступне завдання полягає у тому, щоб запропонувати концептуальне бачення національного міфотворення в парадигмі етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти. Моделюючи національний міф як соціально-психологічну систему, ми дотримувалися принципу науково-дослідницької толерантності, яка виявляється у взаємодії різноманітних, але не взаємовиключних цінностей та смислів, які постають з різних пізнавальних позицій. Йдеться про діалог культур і способів життя, різним прогнозів майбутнього і т. ін. З нашої точки зору, тут слід враховувати феномені прасимволу, який був ключовим в історіософії О. Шпенглера [68]. Прасимвол виявляється] у формі державного устрою, у релігійних догматах, у формах живопису, музики та пластики, у віршуванні, в основних поняттях фізики й етики, але не вичерпується ними. Беручи до уваги поліетнічність української нації, зауважимо, що перспективи створення єдиної національної ідеї полягають у дискурсивних практиках стосовно різноманітних прасимволів та об'єднанні їх у національному міфі.

Спонтанне створення національних міфів триває з моменту постання націй як суб'єктів історії. Стосовно українського національного міфу точаться суперечки між істориками, культурологами, політологами. Згідно з твердженням Н. М. Яковенко, з кінця | XIX сторіччя і донині існує щонайменше шість-сім своєрідних формул-міфем, що разом відтворюють національний міф [73]. Упродовж всього XX століття, а особливо на початку I XXI, ці формули-міфемі адаптуються до нових політичних і соціальних реалій, і обростають новими векторами зацікавлення, несподіваними нюансами тощо. І Простеження інтелектуальної генеалогії таких модифікацій, на думку дослідниці, є нагальною проблемою. Йдеться про факти зміфологізованої історії, що ними ' засвідчується існування України всупереч усім (реальним чи уявним) ворожим силам [73]. І Відтак, модифікація тієї чи іншої формули-міфемі сигналізує про невербалізовані чи навіть неусвідомлювані зміни у відчутті власної «українськості», що дає дослідникові унікальний матеріал для вивчення самоорганізації поліетнічної національної спільноти. і Характерним прикладом може бути блискавичне, справді триумфальне поширення заявленої на початку перебудови тези про Україну як цивілізаційну межу «між Сходом і Заходом» [73]. Серед формул-міфем, що нині як аксіоми функціонують у суспільствознавстві, публіцистиці та в буденній свідомості, Н.М. Яковенко виділяє переконання, що нібито українці різних регіонів, починаючи з доби Київської Русі, завжди усвідомлювали свою етнічну спільність, а відтак безперервно тяжіли до воз'єднання територій, які опинилися у складі кількох сусідніх держав. Генетично міфема безперервного тяжіння до воз'єднання пояснюється міфом про спільність етнічного походження, на якому базується відчуття культурної співпричетності, СПІЛЬНОЇ ДОЛІ I, і ширше, певного колективного «Я» нації. Оформлення цього міфу розпочалося ще наприкінці XVI - на початку XVII століття, але новітні формулювання найповніше подані в історії «України-Руси» М. С. Грушевського [13]. Ця історична праця є визначальною для національної свідомості українців, оскільки задає вектор її розвитку, формує цілісне і уявлення про призначення України.

Отже, етнокультурна міфотворчість, виходячи з цього прикладу, постає як і створення індивідуального авторського міфу стосовно історичного шляху України, що і

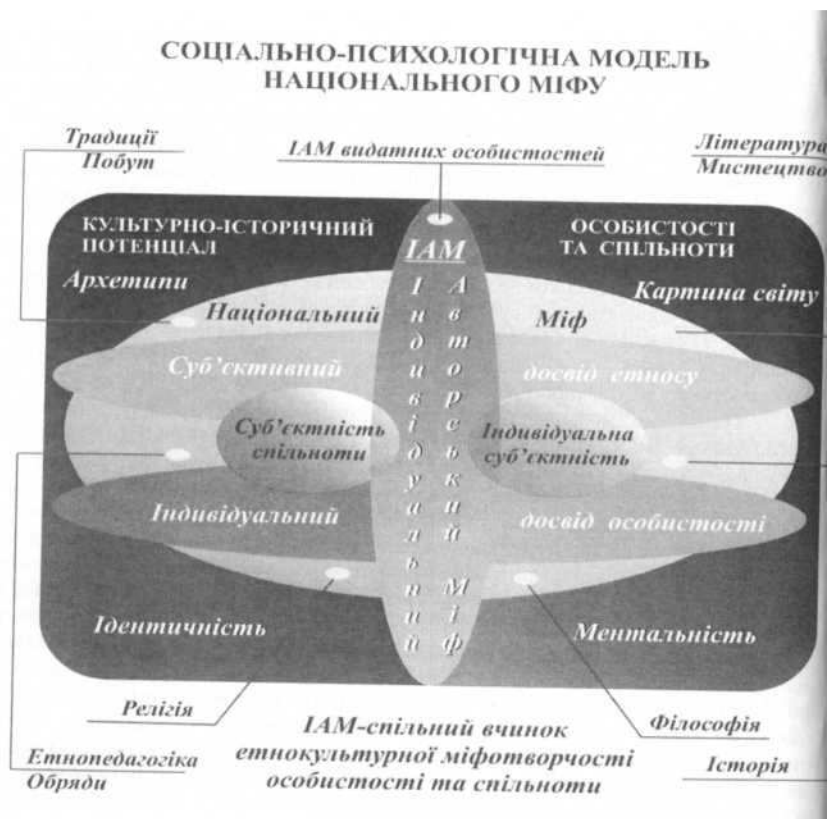
дозволяє цілісно осягнути закладену в історичних подіях архетипіку. Загалом, змістове наповнення індивідуальних авторських міфів пов'язане з розпізнаванням смислів, які оприявнюються завдяки контакту особистості з полем суб'єктивного досвіду певного етносу через символи, метафори, міфологеми. Осмислення цього досвіду впорядковує історію спільноти, видобуваючи сенс колективних дій, більше того, саме в полі суб'єктивного досвіду етносу уможливорюється конструювання нового ціннісно-смислового простору етнічної спільноти, нового міфу. Цей процес можна розглядати як спільний вчинок етнокультурної міфотворчості.

Насьогодні все більш зрозумілим стає те, що для постання етносу як колективного суб'єкта вочевидь слід задіяти не тільки ми-режим його функціонування, але й я-режим, в якому кожний індивідуальний суб'єкт наразі пов'язує власне самоздійснення з розвитком цінностей і смислів етнічної спільноти. Ключового значення я-режим набуває в поліетнічних націях, коли завдання створення колективного суб'єкта ускладнюється розбіжностями у ментальності різних етносів.

Позначимо можливості переходу до практичних процедур діагностики та прогнозування змісту національного міфу. Серед найважливіших механізмів цього переходу - психо-історична реконструкція архетипів культури. Реконструйовані архетипові змісти піддаються архетипному аналізу. Це уможливує емпіричне виявлення наскрізних архетипових структур етнічної ментальності. Метод архетипного аналізу істотно відрізняється від інтуїтивно-психологічних міркувань про «душу народу». Адже, риси, якими, наприклад, характеризують «українську душу» (сердечність, романтичність, емоційність), не є ознаками виключно українців. З іншого боку, архетип Слова, етичної цінності індивідуальності, філософії серця, Софійності світу та родинного статусу природи окреслюють своєрідність української культури [29]. Саме на цьому архетиповому підґрунті можливо побудувати історичну перспективу української національної спільноти, враховуючи запити різних соціально-політичних суб'єктів в сучасних глобалізаційних умовах. Йдеться про динамічну взаємодію тенденцій глобалістичності/етнічності в просторі етнокультурної міфотворчості української нації. Ці соціетальні матриці суттєво впливають на суб'єктивний досвід етносів та його взаємодію з індивідуальним досвідом суб'єктів етнічної культури.

В основу соціально-психологічної моделі національного міфу покладені дані з різноманітних сфер оприявлення суб'єктивного досвіду української спільноти: художньої літератури та мистецтва, політики, етнопедагогіки, історіографії, філософського дискурсу, релігії та народних вірувань і звичаїв, побуту. Інтегруючи ці дані, соціально-психологічна модель національного міфу задає нові напрями розвитку культурно-історичного потенціалу особистостей та етнокультурних спільнот у складі української нації (див. Рис.5.2). Подальша формалізація цієї моделі потребує осмислення взаємозв'язку індивідуального досвіду особистості та суб'єктивного досвіду етносу.

Модель національного міфу складається з двох площин. Перша з них - індивідуальний авторський міф як продукт спільного вчинку етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти. Індивідуальний авторський міф, таким чином, набуває не лише відображувальної, але й породжувальної функції, зокрема у створенні національного міфу, тому що в семантичному полі індивідуального авторського міфотворення присутні історично константні та модифіковані знаки у вигляді динамічної системи понять, образів, метафор, символів, міфологем. Другою площиною моделювання є суб'єктивний досвід етносу (його перцептивний шар - просторово-часова модель, семантичний шар - смисли як відношення між суб'єктом та об'єктами зовнішнього світу і ядерний шар суб'єктивного досвіду етносу, складовими якого є етнічно детерміновані смисли, архетипи) [32] у поєднанні з індивідуальним досвідом особистості через суб'єктність спільноти та індивідуальну суб'єктність, що виступають з'єднувальною ланкою.

Рис. 2.2. Соціально-психологічна модель національного міфу

Дослідження структури і змісту національного міфу передбачає психо-історичну реконструкцію архетипів культури, оприявленних в значущих подіях історичної пам'яті національної спільноти та інтерпретацію індивідуальних авторських міфів. Доречність такого підходу підтвердилася отриманням множини етнокультурних міфотворчих одиниць, що внутрішньо непротивічно утворює систему з цілісною структурою. У функціональному плані основою застосування пропонованої моделі є спільний вчинок¹ етнокультурної міфотворчості.

Наступним кроком для формування етнокультурної міфотворчості українців у процесі створення консолідуючого національного міфу є розробка соціальнопсихологічної технології створення консолідуючого національного міфу.

Соціально-психологічна технологія створення консолідуючого національного міфу

На часі розроблення етнокультурних наративів як технологій паралельної і ментальної імплементації сучасних життєздатних сценаріїв усебічного поступу України і нівелювання дії обмежувальних непродуктивних моделей суспільної поведінки [21]. Одною з таких технологій є створення консолідуючого національного міфу.

Поява в суспільстві привабливої для масової свідомості й відповідної І архетиповим основам міфологеми колективного майбутнього є результатом складного і соціально-психологічного процесу етнокультурної міфотворчості, що пов'язаний з формуванням життєвих завдань національної спільноти та спирається на етнічні І

константи як архетипову вісь культури. Розглянемо консолідуючий національний міф як соціальну систему, що може ефективно реалізуватися в сфері соціальної практики [28; 66].

Сучасні дослідники виокремлюють соціальні системи з інших типів систем на підставі тієї принципової відмінності, що в них самоорганізація доповнюється організацією, оскільки в суспільстві діють люди, наділені свідомістю, волею, здатністю цілепокладання [4; 5]. Саме тому, що інтегральним елементом соціальної системи є людина в її цілісній соціоантропокультурній даності, взятій з урахуванням темпоральної перспективи, виникають амбівалентні процеси й суперечності в соціальній сфері. З одного боку, саме людина, суб'єкт є ініціатором організаційних й самоорганізаційних процесів соціальних змін. З іншого - у випадку самоорганізаційних процесів, на думку багатьох дослідників, об'єктивно відсутній соціальний суб'єкт цілепокладання, хоча мета розвитку системи існує.

Виходячи з цього, можна припустити, що людина постає в цих процесах суб'єктивно як інтерпретатор соціальних змін, які відбуваються персонально для неї. Тобто вона осмислює й надає енергетичних імпульсів процесам самоорганізації в суспільстві, у великій мірі несвідомо визначаючи точки біфуркації соціальних явищ та ініціюючи таким чином нові параметри порядку у вигляді символів та образів майбутнього. Це відбувається шляхом символотворчості й смислотворення в ході соціальних практик.

Яскравим прикладом вищезазначеного є створення консолідуючого національного міфу, в процесі якого слід звертати увагу як на самоорганізаційні так і на організаційні аспекти. До перших слід віднести етнокультурну міфотворчість, іграїзацію та карнавальність породження національної міфології [26; 27; 75]. До другого - консолідацію інтелекту в облаштуванні соціального життя, що постає в соціальних технологіях розкриття інтелектуального потенціалу нації [41; 42]. Отже, запропонована в даному дослідженні соціально-психологічна технологія процесу створення консолідуючого національного міфу є поєднанням самоорганізації та організаційних прийомів. Українська нація перебуває у самоорганізованому пошуку своєї ідеології, більше того, національну ідею не можна визначити раз і назавжди, вона трансформується в культурно-історичному просторі, саме тому важливо визначити психологічні умови, в яких поживляються самоорганізаційні процеси національної консолідації і виникають нові параметри соціального порядку [4]. Ми вважаємо однією з них етнокультурну міфотворчість особистості та спільноти. Саме враховуючи актуалізацію етнокультурної міфотворчості й розробляються основні етапи запропонованої технології.

Етапи розробки соціально-психологічної технології процесу створення консолідуючого національного міфу виглядають наступним чином: по-перше, фіксація протиріч у соціальному суб'єкті - нації, етнокультурній спільноті, які визначають сенс та призначення розроблюваної технології. По-друге, усвідомлення мети консолідації, досягнення якої дозволить розв'язати більшість протиріч; виділення критеріїв її досягнення (індивідуальне авторське міфотворення, спільний вчинок етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти). По-третє, вивчення й оцінка актуальної аудиторії впровадження цієї технології. По-четверте, формування просторово-часової структури технології (елементний склад технологічних процедур й співвідношення між ними). По-п'яте, розробка організаційного процесу, який забезпечує динаміку соціально-психологічної технології процесу створення консолідуючого національного міфу у відповідності до її функцій [44; 45].

Консолідуючий національний міф є організаційною та самоорганізаційною соціальною системою, яка передбачає, своєчасне уточнення мети консолідації з Урахуванням вимог зовнішнього і внутрішнього світу людини. Тому принципи та етапи розгортання соціально-психологічної технології процесу створення консолідуючого національного міфу увиразняться в ході її практичного застосування. На сьогодні важливим є розгляд саме концептуальних елементів цієї технології, на основі яких консолідуючий

національний міф здатен розгортати нові сенси і організувати соціальні взаємини. За Р. Бартом, створити міф - означає створити і зафіксувати систему значень, самостійне життя якої може серйозно конкурувати з реальністю: «міф - це семіологічна система, яка претендує на те, щоб перетворитися на систему фактів» [3, 101].

Ми пропонуємо такі концептуальні елементи соціально-психологічної технології процесу створення консолідуючого національного міфу: етнічні константи як архетипова вісь культури; культурна тема етносу; ідентифікаційна матриця видатних особистостей етнокультурної спільноти як основа національної міфотворчості; імідж-легенда нації.

Розглянемо їх зміст. Як відомо, міф у антропосеміотичному значенні - це оповідь про важливі природні та соціальні явища, яка виконує роль сакральної історії етнокультурної спільноти та консолідує її. Серед етнічних міфів виокремлюють: засновницькі (пояснення етногенезу - «хто ми», «звідки родом»), міфи спадкоємності і державності, міфи національного характеру, міфи «золотого віку» нації, мовні міфи, міфи національної боротьби, визволення та відродження [39].

Таке різноманіття міфологічних проявів національної консолідації уможливується завдяки наявності етнічних констант як архетипової вісі культури. Ці константи закарбовані у міфологічній свідомості представників спільноти. Міфологічну свідомість можна описати у термінах бінарних опозицій: своє-чуже, живе-мертве, люди-боги, людське-надлюдське, культурне-природне, профанне-сакральне [31]. Одна із найбільш стабільно відтворюваних у часі когнітивних схем - розмежування «свого» й «ворожого» світу. Вздовж архетипової вісі «Ми - Вони» вибудовуються усі найважливіші екзистенційні мотиви: Ми - життя, безпека; Вони - смерть, загроза [54]. Ця базова опозиція архаїчно-первісних світовідчужань структурує і сучасне соціальне поле. Психологічна функція та інформаційна структура «Ми - Вони» лежить в основі етнодиференціальних та етноінтегративних стратегій політичного дискурсу.

Отже, етнічні константи мають адаптивне до навколишнього середовища походження: включають неусвідомлювані образи, які умовно можуть бути названі «джерело добра» й «джерело зла» та спосіб дії, за якого «добро перемагає зло» [35]. «Джерело добра» - перш за все включає образ себе чи «ми-образ», тобто образ колективу, спроможного до спільної дії (вчинку), а також «образ покровителя», що допомагає здійснювати вчинкову активність. Можливе суміщення «ми-образа» з образом «покровителя» в разі приписування безпосередньо собі, тобто колективному суб'єкту (етносу) надзвичайних здібностей. Зазначені вище образи характеризують тип взаємозв'язку між членами колективу (співробітництво, творчий діалог чи конкуренція). «Джерело зла» - «образ ворога» (те, що заважає спільній активності й проти чого спрямована колективна дія) імпліцитно впливає на характер дії по досягненню добра та гармонії.

Етнічними константами є загальні характеристики цих образів та їх диспозиція - розташування один відносно одного й характер їх взаємодії [34]. Звісно, конкретний зміст цих образів може змінюватись і це спричинює трансформації етнічної традиції. Семантичне наповнення етнічних констант пов'язане з ціннісними орієнтаціями етнокультурної спільноти. Отже, етнічну картину світу можна розглядати як похідну від етнічних констант, ціннісних орієнтацій, спрямованості спільної дії та її моральної оцінки [32]. Наповнення етнічних констант конкретним змістом реалізується шляхом накладання несвідомого образу (етнічної константи) на певні події, реальні чи вигадані. Таке об'єднання є досить стійким й зберігається доти, доки даний об'єкт несе потрібне смислове навантаження в етнічній картині світу, тобто доти, доки суб'єктивний досвід етносу не почне явно розходитися з реальністю. В такому разі відбувається перенос потрібних смислів на інший об'єкт чи подію. Таким чином, зокрема, конкретизується «образ ворога» чи «образ захисника», які зазвичай є персоніфікованими.

На реальну дійсність переносяться не тільки характеристики етнічних констант, а й їх диспозиція, тобто баланс «сил добра» й «сил зла», який визначає динаміку етнічної

картини світу. Якщо зовнішня загроза зростає, то відповідно або зростає уявлення про власну могутність, або додаткове психологічне навантаження лягає на «образ захисника» будь-якої його формі. До значущих об'єктів, в яких реалізуються етнічні константи, стягаються усі смислові зв'язки етнічної картини світу, значущі події задають певний сюжет У житті етнокультурної спільноти, саме через їх «посередництво» вибудовується зовнішня і внутрішня «політика».

В переломні моменти історії етнокультурної спільноти об'єктивуються кілька варіантів етнічної традиції. Зазвичай вибір їх обумовлений ціннісними орієнтаціями представників етнокультурної спільноти. Яскравим прикладом необхідної зміни змістового наповнення етнічних констант є анахронічна модель сприйняття українського минулого, яка безапеляційно приписується сучасному молодому поколінню [25].

Ще одним концептуальним елементом технології консолідуючого національного міфу є культурна тема етносу. В чому ж полягає зв'язок національного міфу та культурної теми? Зважаючи на те, що консолідуючий національний міф - це культурно-міфологічне уявлення про призначення нації, що формується на основі ідеологічності, інтенціональності та суб'єктності у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості, постає певна фабула оповіді про це призначення. Відтак, ця фабула, яка в історії народу може бути представлена в різноманітних, навіть у взаємопротилежних інтерпретаціях, і складає культурну тему. Культурна тема відображує «умови спільної діяльності» і, таким чином, об'єднує різні ціннісні системи, уможливує особистісну й групову активність представників етнокультурної спільноти.

Оприявлення «умов спільної діяльності» у більшості етнокультурних спільноти відбувається трьома способами: це може бути, як вже зазначалося, «образ покровителя» чи «образ надприродних здібностей», що доповнює «образ спільноти», але, крім зазначеного, додається ще й «образ середовища», в якості якого може розглядатися певна соціально значуща інституція, нерідко зміфологізована (наприклад, Запорізька Січ). Така парадигма «умов спільної діяльності», хоча й обертается в історії новими гранями, все ж таки є об'єднувальною для різних етнічних груп, створює базу для їх взаємодії, яка ззовні може виглядати як постійна ідеологічна дискусія.

Загалом, культурна тема в мінливих умовах багатівікової історії етнонаціональної спільноти постає у вигляді цілісної містерії, яку переживає ця спільнота. «Акт за актом, немовби розігрується драма, кожна дія якої спочатку здається ізольованою та не пов'язаною з єдиною структурою, але загалом вони складаються у цілісну міфологему - сюжет» [34]. Прикладом спільновчинкової активності етнонаціональної спільноти є взаємодія етнічних груп, що вступають у діалог, оприявнюючи різні варіації культурної теми в межах своїх особливих ролей.

Можна припустити, що інформація, яка сприймається членами етнонаціональної спільноти проходить своєрідну цензуру, інформаційне фільтрування й розкладається на блоки, пов'язані з етнічними константами. Ці інформаційні блоки є подібними до граматичної структури речення. Як відомо, частини мови в реченні узгоджуються за строго визначеними правилами, й людина, яка володіє даною мовою, дотримується цих правил несвідомо. За аналогією, етнічні константи визначають зв'язок різних елементів реальності в сталу картину світу. Далі вступають в силу закони, які можна порівняти з законами композиції тексту: фрази, які повідомляють про різні події та явища комбінуються одна з одною так, що складається певне загальне враження - культурна тема. Це загальне враження виникає завдяки взаємодії смислів «фраз». Отже, створення тексту консолідуючого національного міфу співвідносне із закономірностями дії етнічних констант та культурною темою.

В повсякденному житті культурна тема національної спільноти роздроблюється й постає в якості мотивів, які стосуються конкретних випадків та історичних подій. Тому Для усвідомлення її цілісності необхідний спільний вчинок етнокультурної міфотворчості.

В результаті переносу на значущі об'єкти й події архетипових уявлень прі диспозицію «сил добра» та «сил зла» відбувається закріплення в картині світ* етнонаціональної спільноти певних інваріантів цих відносин у вигляді символів -Л міфологем.

Культурна тема відображає особливості формування і буття нації. Якщо нації* тривало самостверджувалася у боротьбі з зовнішніми та внутрішніми загрозами, то в її культурній темі наголошуватимуться такі мотиви як жертвність і страждання, боротьба зі несправедливістю [63]. Із багатьма підставами можна стверджувати, що потребу в героїчному міфі українці великою мірою задовольняють позиціонуванням образу героя страждальця, що має харизму, побудовану на легенді мучеництва. Ідентифікації пересічного громадянина із високостатусними жертвами, страждання яких набуло сакрального значення, може бути міфологічним втіленням їх долі.

Культурна тема сучасної України задає структурні опозиції українського національного міфотворення, які оприявились в період незалежності України і виглядають таким чином: авторитаризм, силові чинники - демократичні орієнтири] пріоритет національних цінностей - національне поза системою державних пріоритетів; соціальний популізм - капіталізація та олігархізація [7]. Зараз на прикладі середнього і старшого покоління можна спостерігати внутрішній конфлікт двох міфологем: радянської та новостворюваної української. Зрештою, етнокультурній міфотворчості підпорядковані процеси переструктурування груп зовнішніх і внутрішніх «ворогів», виникнення нових! соціальних персонажів. Більш послідовною та цілісною на цьому фоні виглядає міфотворчість молодого покоління, а саме 20-ти літніх, які не мали радянського досвіду. У зв'язку з амбівалентністю культурної теми України постає важливе завдання: синтезувати ідентифікаційну матрицю історичних подій та видатних особистостей з точки зору представників різних етнокультурних спільнот в межах української нації.

Отже, наступний концептуальний елемент соціально-психологічної технології створення консолідуючого національного міфу - ідентифікаційна матриця. Процес вибору спільнотою ціннісних орієнтацій, які в свою чергу визначають ціннісно-сміслові акценти в етнічній картині світу має особистісну форму. Дійсно, саме видатні особистості задають напрям розвитку традиційної ментальності, а решта членів етнонаціональної спільноти сприймає визначені ними ціннісні орієнтації разом з етнічними константами, тобто в і якості цілісної й внутрішньо гармонійної картини світу. У кризові періоди, коли зникають пасіонарії [14], відбувається розмивання ідентичності представників етнонаціональної спільноти, через що утруднюються визначення «образу себе» й адекватне маркування безпеки. Тому ми пропонували учасникам дослідження культурно-історичного і потенціалу молоді з різних регіонів України уявити себе у якості суб'єктів етнокультурної міфотворчості, які оприявнюють цінності, важливі для етнонаціональної спільноти. Для цього вони називали, згідно з певними рубриками, імена видатних особистостей в історії, що вплинули на ментальність українського народу. Звісно, згадані лідери пов'язувались з ключовими історичними подіями та датами. Цей процес роз'яснений польським дослідником Р. Трабою таким чином, - «Я не знаю жодної держави, яка б не намагалася згуртувати власне суспільство навколо роковин та дат, тобто позитивного послання, певної системи цінностей, частиною якої стають будь-які роковини. Це природна форма комунікації з суспільством, яке потребує спрямовуючого знаку, щоб сказати «я - поляк (росіянин, німець і т.ін.), тому що...» - і далі можна перерахувати знакові дати та події, що дозволяють нам зрозуміти один одного й провести ризик між своїми та чужими [59, 53]. Результат дослідження ідентифікаційної матриці видатних особистостей дав підстави для розгляду наступного концептуального елементу соціально-психологічної технології консолідуючого національного міфу - імідж-легенди нації.

Імідж-легенда - це модель презентації культурних здобутків нації у світі, цілеспрямовано сформована суб'єктами суспільної практики в індивідуальній та груповій свідомості для досягнення політичних, економічних, соціальних результатів та

самовираження.

Створення цієї моделі може відбуватися у різних модальностях, але потребує інтезування ключових символів і метафор, зокрема, вона може постати в словах нової патріотичної пісні, емблемах України. Молодіжна аудиторія, етнокультурну міфотворчість якої ми вивчали, була досить одноставною у визначенні символів для імідж-легенди України, тому що, зазвичай, вона генерується молоддю з метою самоопису. Це дивлячись на наявність певних базових структурних характеристик імідж-легенди, які є відображенням відповідної специфіки країни, сама імідж-легенда перебуває в безперервному змінненні, в тому числі в уявленнях різних поколінь. Імідж-легенда, таким чином, є результатом індивідуального авторського міфотворення, що постає у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості.

Перевіряючи цю тезу, ми пропонували учасникам формувального експерименту уявити «книгу про життя України», визначитися щодо її складових частин, ключових подій, персонажів, які відіграли важливу роль у становленні та розвитку країни і повинні бути увічнені. В цій умовній книзі окреслювався сценарій майбутнього України, презентувалися її культурні здобутки.

Отже, розглянувши соціально-психологічну технологію створення консолідуючого національного міфу, зазначимо, що її смислові елементи - це етнічні константи як архетипова вісь культури, культурна тема етносу, ідентифікаційна матриця видатних особистостей етнокультурної спільноти та імідж-легенда нації, загалом, пов'язані з символотворчістю та смислоутворенням. Консолідуючись, етнонаціональна спільнота творить свій символічний універсум: по-перше, використовуючи універсальні, загальнолюдські символи; по-друге, абсорбуючи та адаптуючи знакові елементи інших культур; по-третє, транслуючи та суб'єктивно семантизуючи смисли власної культури та історії. Мовою символів суспільство може моделювати позитивний культурно-антропологічний тип у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості [11]. У консолідуючому національному міфі, центральна група символів, репрезентована низкою визначних імен, що робить країну впізнаваною для зовнішнього світу.

2.3. Спільний учинок етнокультурної міфотворчості у природному формувальному соціально-психологічному експерименті

У соціальній психології, де предметне поле включає феномени, що розкривають зв'язок макро- і мікросоціального середовища і психіки, зростає значення природного експерименту. Однак, його застосування гальмується низьким контролем за факторами внутрішньої валідності. Значний крок у зміні ситуації на користь підвищення достовірності результатів природних соціально-психологічних експериментів був зроблений Д. Кемпбеллом, в результаті чого в логіці сучасних соціально-психологічних досліджень, що використовують природний експеримент, з'явилася аргументація висновків, підкріплювана аналізом ступеня реалізованості планів і способів збору даних, застосуванням гіпотетичних конструктів і т. ін.

У зв'язку з неможливістю уникнення суб'єктивного фактору в експериментальному соціально-психологічному дослідженні, Б. Ф. Ломов вбачав у формувальному експерименті більші можливості, ніж в експерименті, що просто фіксує стани, які ніби то протікають незалежно від нього [33, 42]. Перспективи методу експерименту в системному підході він розглядав в контексті дослідження соціально-психологічних явищ не за окремими показниками, а в їхньому взаємозв'язку.

Висловлюючись на користь формувального експерименту Б.Ф. Ломов зазначав, Що у дослідника, який прагне до об'єктивності своїх висновків, є два шляхи - нескінченно нівелювати всі детермінанти, що погіршують прогноз, або проводити формувальні експерименти.

Щодо специфіки «формувального експерименту» існує загальноприйнята думка,

згідно з якою він характеризується цілеспрямованістю, активністю дій експериментатора, орієнтованих на створення, перетворення, зміну психічних функцій і властивостей особистості, характеристик групи та індивідів, в неї включених.

«Соціальний формувальний експеримент» у працях Є.О. Климова визначається тим, що «свідомо орієнтований на досягнення бажаного практичного ефекту, а саме: перетворення досліджуваного соціального об'єкта в бажаному напрямку (звучить це частіше як мета оптимізації, поліпшення, навчання)» [22, 58]. Такий тип експерименту, близький до формувального експерименту в педагогічній психології, де активність дослідника, полягає не тільки в тому, що він формує власне експеримент, але також формує і розвиває суб'єкта, зануреного в даний експеримент.

Зазвичай, в предметному полі соціальної психології за допомогою даного методу і вивчаються: умови та соціально-психологічні технології впливу на професійну, моральну та інші види самосвідомості особистості; деякі аспекти формування соціального інтелекту, організаторських та комунікативних здібностей, лідерства, допомагальної поведінки. Також, формувальний експеримент охоплює соціально-психологічну динаміку (ціннісних орієнтацій, установок, відносин, уявлень) особистості у трудовій, навчальній та ігровій діяльності - загалом вони виступають в якості залежних змінних. Незалежними : змінними в такому типі експерименту зазвичай є різноманітні види соціального впливу, здійснювані в різних формах: навчання, виховання, трудової діяльності, дозвілля, і спілкування, ігор, тренінгів, дискусій і т. ін.

Обираючи природний формувальний соціально-психологічний експеримент для свого дослідження етнокультурної міфотворчості українців, ми зробили вибір, в першу чергу, на користь високої зовнішньої валідності і реалізму результатів. В цьому експерименті було виділено різні групи змінних за ознакою контрольованості: повністю контрольовані (стать, вік, національність респондентів і т. п.), частково контрольовані (соціальні впливи, супутні незалежній змінній - спеціально організованій навчальній діяльності), умовно контрольовані (контроль існує лише по 2-3 позиціях джерел невалідності), неконтрольовані (ті, контроль за якими бажаний для «чистоти» дослідження, але практично неможливий з різних причин). Останній вид змінних ми враховували в дослідженні на стадії інтерпретації отриманих даних.

Особливістю проведеного нами природного формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу» є його зв'язок з навчанням майбутніх психологів, політологів, соціологів, культурологів, філософів. Динаміка їх національної самосвідомості простежувалась за активного впливу експериментатора. Формувальний експеримент одночасно виконував дві функції: дослідження психологічних особливостей і механізмів етнокультурної міфотворчості його учасників та досягнення певних виховних та освітніх цілей: фасилітація патріотичних почуттів на основі цілісного бачення української історії та культури.

Пропонований нами формувальний експеримент близький до тих експериментів, які присвячені формуванню ціннісних орієнтацій особистості в умовах спеціально організованого навчання, що визначається як вплив мікросоціального середовища [62].

Особливо ефективною для проведення даного експерименту виявилася ідея спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Дійсно, формування ціннісно-смыслового простору спільноти узгоджується зі спільновчинковою активністю, сутністю : якої і виступає творення індивідуально і соціально значущих цінностей та смислів. Запровадження спільного вчинку етнокультурної міфотворчості в ході формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців як умова створення консолідуючого національного міфу» обумовлена такими його характеристиками.

1. У спільному вчинку етнокультурної міфотворчості якнайкраще виявляються власне самі ознаки вчинковості: суб'єктність, творення цінностей та смислів, соціальна спрямованість, відповідальність, самостійність, спонтанність, свобода волі,

цілеспрямованість та ін. А отже, в ньому як взаємспрямованому творчому акті проявляється специфіка ставлення до етнокультурної традиції людини як духовно-душевно-тілесної істоти, здійснюється модифікація цієї традиції в умовах творення нових конфігурацій етнонаціонального буття.

2. Психологічна сутність спільного вчинку етнокультурної міфотворчості полягає в тому, що кожен його суб'єкт пропонує іншому свій індивідуальний авторський міф , стосовно етнокультурної спільноти, і учасники вчинкової взаємодії спільно творять нові цінності та смисли на основі цих міфів. Взаємспрямований духовний вплив у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості поширюється на дві взаємопов'язані між собою сфери людської активності - пізнання і перетворення етнокультурної реальності і самих себе. У спільному вчинку етнокультурної міфотворчості кожен його учасник свідомо робить зусилля для консолідації етнокультурної спільноти. Тут гармонійно поєднуються суб'єктно-духовні, особистісно-душевні, індивідуально-психічні, а також унікально- неповторні інтенції та потенції включених у взаємодію різних «Я».

3. Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості конструктивно розв'язує суперечності індивідуального авторського міфотворення і суспільного бачення минулого, сьогодення та майбутнього етнокультурної спільноти. В ході цього спільного вчинку досягається розвивальний ефект стосовно всіх учасників формувального експерименту і це надає унікальні можливості для успішної реалізації як спільних, так і індивідуальних цінностей і смислів. При цьому, вищою цінністю визнається автентичність індивідуального буття, а суспільне розглядається як його необхідна умова.

4. Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості стверджує можливість унікальної цілісності просторово-часових відносин особистості та етнокультурної спільноти. У процесі спільного вчинку трансформуються самосприйняття та сприйняття інших як представників етносу і культури, коли «Я» своїм актом, самопізнання «довизначає» етнокультурну реальність.

5. У спільному вчинку етнокультурної міфотворчості кожний з учасників вмотивований до самоперевершення, що здійснюється на граничному рівні творчих можливостей і відкриває екзистенціальні цінності і смисли буття в українській культурі. Таким чином, душевно-духовний рівень суб'єкт-суб'єктної взаємодії у цьому вчинку стимулює до гармонізації індивідуального з соціальним, етнокультурним.

6. Характерними для спільного вчинку етнокультурної міфотворчості є право на власний вибір певних елементів етнокультурної традиції, проектування суб'єктивних стратегій життя в ній, результативність яких постає у післядії в екзистенціальному проекті особистості.

7. У спільному вчинку, на відміну від спільної діяльності, головною є спонтанність вияву творчих інтенцій особистості, тому надається перевага «внутрішньому» ефекту перед «зовнішнім». Спільний вчинок зорієнтований не стільки на прагматичний результат, скільки на розвиток та актуалізацію духовно-душевних сил людини.

8. У спільному вчинку етнокультурної міфотворчості відбувається включення «Я» в систему суспільної необхідності і пробудження, заснованих на цьому, гідності і відповідальності.

9. Суб'єктом спільного вчинку етнокультурної міфотворчості постає спільність «Я - Ми», тобто колективний суб'єкт.

Зауважимо, що спільний вчинок є своєрідною «системною моделлю» механізмів актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості (див. розділ 4). Він інтегрує такі механізми, як: психо-історична реконструкція архетипового підґрунтя колективного світогляду, психорезонанс, катарсис, сповідальність, символотворчість та смислоутворення, екзистенціальне проектування і, таким чином, посилює їхню дію.

Прикметою спільного вчинку етнокультурної міфотворчості є те, що він об'єднує в діалозі інтенції і потенції близьких за духовним складом особистостей. А в процесі дії

механізму екзистенціального проектування особистостей, включених у нього, здатен консолідувати суспільство, що складається з різних етнокультурних спільнот на основі певної культурно-історичної традиції, відображеної в індивідуальних авторських міфах. Вчування в ці індивідуальні авторські міфи увиразнює ознаки спільного вчинку етнокультурної міфотворчості не тільки з сучасниками, але й з суб'єктами культуротворчості минулих поколінь відповідно через резонанс з їх індивідуальними авторськими міфами.

Особистість та етнокультурна спільнота розуміються в цьому випадку як унікальні й самотні, відкриті, нелінійні соціально-психологічні системи зі своєю структурою та еволюцією взаємодії зі світом. Причому ця взаємодія постає не тільки у символах та знаках, але й у особистому досвіді й переживаннях (особистих міфах), ще не переведених у знакову форму.

У процесі спільного вчинку етнокультурної міфотворчості фасилітується «Я» - потенційне і «Ми» - потенційне.

У спільному вчинку етнокультурної міфотворчості важливе усвідомлення його учасниками спільного творення нових цінностей та смислів етнокультурної спільноти, що передбачає співприсутність і причетність до життя Іншого, до соціального життя та культурно-історичної традиції різних спільнот.

Алгоритм спільного вчинку етнокультурної міфотворчості передбачає: по-перше, те, що його учасники спільно створюють міфологічний простір - відкритий текст-твір, який потенційно вміщує культуротворчі ідеї й форми їх реалізації; по-друге, в групі відбувається трансцендентування «Я» окремих особистостей в поле колективного суб'єкта. Цей процес сприяє встановленню більш тісного зв'язку особистості з вмістами несвідомого (особистого й колективного), мотивуючи її до індивідуального авторського міфотворення. Спільний вихід за межі буденності у простір міфотворчості, а також екзистенційні переживання етнокультурної спільноти підсилюють причетність особистості й групи до цілей й перспектив спільноти. По-третє, створюються цінності та смисли консолідуючого національного міфу, завдяки чому посилюється почуття «ми», відчуття спільної історичної долі і т. ін.

Спільний вчинок етнокультурної міфотворчості постає в синтезі, ситуації, мотивації, дії та післядії. Ця структура лягла в основу процедури формування експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу», про яку йтиметься у наступному підрозділі. Етапи спільного вчинку етнокультурної міфотворчості учасників формування експерименту мали наступне змістове наповнення.

Ситуація спільного вчинку етнокультурної міфотворчості створювалася експериментатором завдяки акцентуванню індивідуальної значущості спільних соціокультурних завдань (зокрема, консолідації українського суспільства, створення образу майбутнього, іміджу країни); підкресленню взаємодії об'єктивних суспільних умов та суб'єктивних обставин її учасників. По суті експериментатор організував ситуацію спільної діяльності по створенню міфологічного простору нарративів, який потенційно вміщує культуротворчі ідеї й форми їх реалізації.

Мотивація спільного вчинку етнокультурної міфотворчості створювалася експериментатором на основі усвідомлення спільного невдоволення існуючим рівнем взаємодії з етнокультурною традицією та фасилітації прагнення до національної ідентифікації особистості. Таким чином, суб'єкт етнокультурної міфотворчості стимулювався до дії.

Дія полягала у груповій роботі зі встановлення зв'язку з вмістами несвідомого: особистого й колективного (етнокультурного). Результатом організації цієї дії було постання індивідуальних авторських міфів стосовно консолідації українського суспільства, а також об'єктивна індивідуально і соціально значущих цінностей та смислів цієї консолідації. Ця дія уможливилася за рахунок того, що група, як відкрита

система «розсувала» власні межі в культурно-історичному просторі, водночас «скануючи» його у пошуках ідентифікаційних матриць (подій і постатей української історії) для постання консолідуючого національного міфу.

Спочатку спостерігалось наростання дисоціативних процесів, оскільки залучені суперечливі зразки ідентифікації, що включали архетипові образи від Героя до Зловмисника і відповідні історичні події, дестабілізували звичну етнічну ідентичність. В ході опрацювання цього протиріччя за допомогою психодраматичних технік та розстановок стала можливою медіація оприявнених бінарних опозицій у нарративах «Я в українському минулому, сьогоденні та майбутньому».

«Спресовування», конденсація цих нарративів у єдиний текст супроводжувалися розподілом відповідальності суб'єктів спільного вчинку етнокультурної міфотворчості за трансляцію та трансформацію цінностей та смислів національної консолідації. Завдяки цьому «Ми-образ» поступово набрав рис колективного суб'єкта.

Група як колективний суб'єкт завдяки роботі з несвідомим входила в резонанс з цілісною соціо-культурною матрицею (соціетальною структурою української нації) і спільно генерувала метафори, в яких об'єктивувались нові цінності та смисли, що можуть бути задіяні у створенні консолідуючого національного міфу. Про це свідчили зокрема символічні конфігурації, що проявилися в ході розстановок (за Б. Хелінгером) на другому етапі формування експерименту.

Післядії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості відобразилась у екзистенційному переживанні етнокультурної спільноти, відчутті причетності особистості до цілей й перспектив етнокультурної спільноти, самопроектуванні в соціальне життя, самоконструюванні «Я» в культурно-історичному просторі. Інтеграція у повсякденне життя наслідків спільного вчинку етнокультурної міфотворчості тісно пов'язана з усвідомленням та освоєнням тих особистісних та групових новоутворень (насамперед, цінностей та смислів національної консолідації), які виникли в результаті етнокультурної міфотворчості. Подальша спільноточинкова активність, може продовжуватись й за відсутності безпосереднього спілкування з партнерами, бо діалог суб'єктів спільного вчинку по суті не завершується, а переноситься в індивідуально-відповідальну трансляцію здобутих цінностей і смислів в простір української культури завдяки індивідуальному авторському міфотворенню.

2.4. Теоретико-методологічне обґрунтування та методичне забезпечення формування експерименту «Етнокультурна міфотворчість у процесі створення консолідуючого національного міфу»

Постнекласична методологія, на відміну від класичної і неекласичної, найбільш насичена суб'єктністю і вчинковістю [56]. Згідно її принципів, можливість адекватного пізнання етнокультурної міфотворчості особистості пов'язується з тим, що і дослідник, і Досліджувані включаються у пізнавальний процес не як сторонні спостерігачі чи байдужі виконавці, а як зацікавлені співавтори і відповідальні співвиконавці одного проекту, в даному разі проекту «Національний міф». При цьому головним стимулом і основним критерієм успішності такої їх спільної діяльності є відкриття нового бачення основ національної консолідації, отримання унікального знання про етнокультурну спільноту та національну ідентифікацію, яке дозволяє конкретизувати теоретичні положення соціальної, етнічної та історичної психології стосовно особистості та нації в дієвій соціально-психологічній технології створення консолідуючого національного міфу. А це в свою чергу розкриває нові можливості вдосконалення та розвитку української національної ідеї в глобалізованому світі.

У змістовому відношенні це - спільний вчинок самопізнання та національної ідентифікації особистості як суб'єкта української культури й консолідації українського суспільства на цій основі [36].

Учасники формувального експерименту як рівноправні партнери його автора (співавтори) включаються у пізнавальний діалог на межі своїх суб'єктних і вчинкових можливостей, будучи фасилітованими створюваною дослідником можливістю встановити зв'язок з етнокультурною традицією і розв'язати таким чином проблему власної етнічної та національної ідентифікації, відсутність ясності щодо якої заважає їм автентично існувати.

Важливо зазначити, що в ході такого пізнавального діалогу дослідник і досліджувані не тільки обмінюються значеннями і смислами, але й генерують їх, збагачуючи ними один одного, що і виступає внутрішнім психоенергетичним джерелом процесу самопізнання та самоідентифікації, надає йому необхідної спонтанійності. Поступово пізнавальний діалог, таким чином, набуває ознак перетворювального, наповненого співпереживанням і спільним творенням етнокультурних цінностей, смислів і значень для синтезування консолідуючого національного міфу. Суб'єкт-суб'єктна | взаємодія - як основна ідея комунікації в ході пропонованого формувального експерименту - ґрунтується на взаємоповазі, довірі, готовності підтримати всіх учасників в прагненні до самопізнання та розвитку. Вона виявляється на різних ціннісно-сміслових | рівнях, але має своєю кінцевою метою спільний вчинок етнокультурної міфотворчості як вищий рівень, коли особисте, індивідуальне постає в гармонії із етнічним та національним. Навички такої діалогічної взаємодії можуть бути задіяні в сфері політичної активності молоді, що надасть їй можливість консолідовано впливати на хід подій в країні, вирішувати життєво важливі політичні питання.

Мета формувального експерименту: у процесі формування у студентської молоді здатності до етнокультурної міфотворчості визначити її ціннісно-сміслові, предметнодієві складові, а також механізми здійснення.

Гіпотеза: ціннісно-сміслові та предметно-дієві складові етнокультурної міфотворчості студентів, а також механізми її здійснення можливо виявити в ситуації спільного вчинку творення консолідуючого національного міфу.

Предметом формувального експерименту виступила етнокультурна міфотворчість українців та її семіотичні прояви (символи, міфологеми, індивідуальні авторські міфи, образ майбутнього України).

Методологічні засади організації формувального експерименту. Упровадження принципу інтеракційно-феноменологічного бачення джерел колективної суб'єктності (В. О. Васютинський) стимулювало колективну суб'єктність як продукт інтерсуб'єктної взаємодії, у процесі якої відбувалася взаємна суб'єктна актуалізація її учасників і залучення їхніх індивідуальних суб'єктностей до акту створення колективного суб'єкта по відношенню до соціальної структури української нації. Механізмом, який це ! уможливував було обопільне суб'єктне зумовлення, проникнення у внутрішній світ один одного шляхом психорезонансу з енергіями зазначеної соціальної структури у собі та в інших учасниках, які її актуалізували. Таким чином, комунікація в ході формувального експерименту виявилася як спільновчинкове перебування у світі, що підтвердило і доцільність застосування ідеї спільного вчинку етнокультурної міфотворчості в єдності його індивідуального і соціального вимірів.

Методологія організації формувального експерименту включала також принцип символічного опосередкування та трансформації етнічної реальності, яка для кожного і окремого суб'єкта постає в індивідуалізованому варіанті світобачення (М. Степико). З одного боку, людина взаємодіє зі світом як автономний суб'єкт, а з іншого - її відношення зі світом мають інтерсуб'єктне, соціальне підґрунтя, що базується на колективному досвіді етнокультурної спільноти. Отже, безпосередність світовідношення людини, що проявляється в індивідуальному досвіді, виконувала, таким чином, етнознакову функцію. Покладання індивідуального досвіду суб'єкта в основу етнонаціональних консолідаційних і процесів у формувальному експерименті сприяло співіснуванню різних світоглядних

позицій учасників експерименту та уможливило спільний вчинок етнокультурної міфотворчості.

Ідея спільного вчинку (В. О. Татенко) як особливої системи взаємодії людини з людиною, що передбачає спільне творення його учасниками унікальних, а також індивідуально і соціально значущих смислів і цінностей, які визначають рух до вищих рівнів автентичності людського буття, у змістовому плані реалізувалася у спільному вчинку самопізнання та національної ідентифікації особистостей як суб'єктів української культури, що творять її ціннісно-смісловий простір з метою консолідації українського суспільства.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія в ході формувального експерименту виявлялася на різних ціннісно-сміслових рівнях, але мала своєю кінцевою метою спільний учинок етнокультурної міфотворчості як вищий рівень, коли особисте, індивідуальне постає в гармонії з етнічним та національним. Інтерпретування результатів формувального експерименту ґрунтувалося на ідеї формування психіки під впливом знакових систем (І.С. Виготський). Враховуючи, те що базовими механізмами актуалізації етнокультурної міфотворчості у формувальному експерименті були символотворчість та смислоутворення, процес творення нового ціннісно-сміслового простору української спільноти аналізувався на основі індивідуалізації культурно-історичних знаків (історичних подій та видатних особистостей) та переводу їх у значення, що породжували індивідуальні метафори, які зрештою трансформувалися в символи й синтезувалися в індивідуальні авторські міфи учасниками експерименту.

Експеримент проводився в три етапи впродовж 2009-2012 років. Перший етап - «Культурно-історичного потенціалу молоді з різних регіонів України (південь, центр, захід)». Комплексне соціально-психологічне дослідження констатувально-формувального типу. Другий етап - «Етнокультурна міфотворчість українців як умова створення консолідуючого національного міфу». Формувальний експеримент на основі екологічної фасилітації. Третій етап - «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах». Соціально-психологічний тренінг.

Серед учасників були студенти гуманітарних спеціальностей 2-5 курсів класичних університетів (n=625) (Одеса, Київ, Івано-Франківськ, Львів, Луцьк). Ця кількість склалася з трьох досліджуваних груп по 200 учасників з південного, західного та центрального регіонів України, експериментальної (n =25) та контрольної груп (n =25). Схеми залучення груп у формувальний експеримент подана у рисунку 5.2. Залучення такої численної вибірки на констатувально-формувальному етапі експерименту зумовлено його специфікою, а саме врахуванням при роботі з експериментальною групою широкого контексту культурно-історичного потенціалу молоді з різних регіонів. Саме на основі рефлексії експериментальною групою продуктів етнокультурної міфотворчості представників різних регіонів уможлилювалася післядія спільного вчинку етнокультурної міфотворчості учасників цієї групи. На другому етапі експерименту, коли здійснювалося формування здатності до етнокультурної міфотворчості в учасників експериментальної групи, був залучений досвід восьми пілотажних груп, що склалися з частини учасників попереднього етапу з різних регіонів, а саме південь - 3 групи (n=90), захід - 3 групи (n=90), центр - 2 групи (n=60).

Відомості про чисельність учасників, тип груп та методики, які використовувалися, подаються у таблиці 2.1.

Теоретико-методологічною основою формувального експерименту виступила теорія конструктивізму (К. Джерджен, Р. Харре, Г. Матуран, Р. Баумастер) [1; 16; 60]. Знання про етнокультурну реальність розглядалося не як відображення зовнішнього соціального середовища, а як перетворення, трансформація досвіду в мовленнєву реальність (нарратив) [2; 15; 49]. Етнічне середовище й етнічна особистість тлумачилися в термінах конструктивізму.

Мова розглядалася як своєрідна соціальна дія, що утворює сфери розрізнення (перехідні форми, межі), тому об'єктивне знання етнокультурної реальності породжувалось лінгвістичною формою взаємодії групи.

Таблиця 2.1.

Етапи формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців як умова створення консолідуючого національного міфу»

Етапи	Вибірка	Методики
1. Вивчення культурно-історичного потенціалу молоді з різних регіонів України (південь, центр, захід). Комплексне соціально-психологічне дослідження констатувально-формувального типу, що складалося з семи етапів, серед яких було виконання модифікованої (для вивчення суб'єктивної картини історичного шляху етносу) методики «Каузометрія» та творчих завдань нарративного типу.	600 осіб, по 8 груп з кожного регіону; експериментальна група (n=25)	Для створення ситуації та мотивації спільного вчинку етнокультурної міфотворчості використовувались наступні методики: анкетування, модифікована методика «Каузометрія» Є.І. Головахи, О.О. Кроніка; смисловий аналіз дискурсу нарративний аналіз діалогів; монологічне інтерв'ю (Н.І. Сарджвеладзе); аналіз автонаративу «Я в українському минулому, сьогодні та майбутньому»; нарративний аналіз «Книги буття України», спільне синтезування наративу «Книга буття України» учасниками експерименту.
2. «Етнокультурна міфотворчість як умова створення консолідуючого національного міфу». Формувальний експеримент на основі екологічної фасилітації.	8 пілотажних груп: Південь - 3 групи (90 осіб). Захід - 3 групи (90 осіб). Центр - 2 групи (60 осіб). Експериментальна група (n=25)	Спільновчинкова дія етнокультурної міфотворчості забезпечувалася використанням наступних методик: екологічна фасилітація індивідуального авторського міфотворення, елементи методу психодрами, міфодрами та символдрами, елементи методу розстановок за Б. Хелінгером; дискурсивні практики, синтезування «Книги буття України» експериментальною групою в ході спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.
3. Соціально-психологічний тренінг: «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах»	Експертна група (n= 15). Експериментальна група (n=25)	Післядії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості уможлиблювалася завдяки роботі з груповим несвідомим, дискурсивним практикам. Смисловий аналіз дискурсу, нарративні методики, елементи психодрами, міфодрами та символдрами. Експертна оцінка, анкетування.

Екзистенційний статус дискурсу у формувальному експерименті полягав у тому, що дискурсивна практика розглядалася як специфічна форма використання мовлення, через посередництво якого відбувалася зміна концепта (моделі) етнічної реальності, трансформація системи особистісних смислів суб'єкта.

Дискурс розглядався як спосіб мовного конститування суб'єкта, повний і всеосяжний репрезентант його внутрішнього досвіду. З іншого боку, той самий дискурс розглядався як об'єкт, що містить сліди суб'єкта мовлення, які свідчать про присвоєння ним цього мовлення.

Основні принципи формувального експерименту:

- Суб'єктність. Висловлювання розглядається як акт особистісного вибору і «к» вчинок. Важливі семантико-синтаксичні відносини: «Хто говорить?», «Чому?» і «Навіщо?». Точна атрибуція висловлювання суб'єктові, який може не збігатися зі свідомим «Я» (Его), тобто може відбуватися «подвоєння» учасників діалогу. Присутність Іншого - складова частина мовлення суб'єкта, звідси впливає розщеплення, що має конституююче (для суб'єкта) та структуруюче (для дискурса) значення. У лінійному мовленнєвому ланцюжку присутня спонтанна поліфонія, через яку можна виявити сліди несвідомого. Суб'єкт «не знає» змісту висловлювання і не усвідомлює цілком коннотативну семантику вимовленого. У мовленні постійно присутній «надлишок змісту» порівняно з тим, що хотілося висловити («відлуння вимовленого»).

- Ідеологічність. У мовленні присутні приховані ідеї, вплив яких обумовлює смисл висловлювань, утворюючих дискурс. Ідеї як вторинні означувальні дискурса визначають прихований зміст мовлення, що здатний замінити і витіснити наявний у будь-який момент.

- Іntenціональність. Враховуються інтенції висловлювань та інтенції значущих переживань, які їх супроводжують. Феноменологічний аналіз дозволяє розрізнити зазначені типи інтенцій. Навіть невеликі за обсягом фрагменти дискурсу можуть містити різні, часто протилежно спрямовані і взаємовиключні наміри і прагнення.

Включення інтерпретації у комунікативний контекст перетворює діалог на засіб прояснення особистісних смислів і значень партнерів комунікації. Неусвідомлювані інтерпретаційні схеми учасників взаємодії стають предметом аналізу, рефлексії, обговорення. Це потребує від співрозмовників усвідомлення і роз'яснення не лише висловлювань іншого, а й власних контекстів та тих інтерпретаційних схем, у які ці контексти були включені. В цьому випадку інтерпретація перетворюється у витлумачування, яке передбачає не тільки розгорнуту рефлексію повідомлення, що сприймається, а й рефлексію власних інтерпретаційних процесів та їх роз'яснення іншому [64].

Алгоритм експерименту та його методичне забезпечення були розроблені на основі виконаних нами теоретичних та емпіричних досліджень етнокультурної міфотворчості.

В організації формувального експерименту застосовано принцип актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості, сутність якого розкривають наступні положення. Розвиток етнокультурного міфотворчого потенціалу особистості відбувається у процесі встановлення особистістю глибинного зв'язку з колективним несвідомим етнокультурної спільноти через символи та міфологеми. Вихідним рівнем етнокультурної міфотворчості є індивідуально-психологічний рівень, що дозволяє звернутися до семіотичних утворень, зокрема індивідуального авторського міфу особистості. Методики, задіяні у формувальному експерименті відтворюють процес психологічного впливу у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості. Прийоми психологічної взаємодії дослідника з особистістю та групою передбачають здійснення як діагностичних, так і розвивальних процедур.

Окрім зазначених теоретико-методологічних основ формувального експерименту, необхідно звернутися до теоретичних положень стосовно пояснення та інтерпретування його результатів. Серед них, культурно-історична концепція психічної організації людини Л. С. Виготського: формування психіки під впливом знакових систем [9], принцип інтеракційно-феноменологічного бачення джерел колективної суб'єктності [8, 44],

положення про безпосередність світовідношення людини, що постає в індивідуальному досвіді і виконує етнознакові функції [55].

Алгоритм семіотичної реконструкції [50] узгоджувався з положенням Л.С. Виготського про те, що вищі психічні функції базуються на способах використання знаків, тому семіотичні організми і психіка формуються одночасно, що дало змогу розглядати дійсність психіки крізь призму дійсності семіотичного організму [18] - індивідуального авторського міфу.

У розробці процедури формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу» ми виходили з того, що учасники експерименту включені в організовану експериментатором ситуацію професійної підготовки, спеціально орієнтованої на формування в них суб'єктивно та соціально значущих цінностей та смислів консолідації українського суспільства в національному міфі. Процес смислоутворення відбувався на основі індивідуалізації учасниками експерименту культурно-історичних знаків (історичних подій та постатей) та подальшого переводу їх у суб'єктивні значення, в результаті чого виникали індивідуальні метафори, що трансформувалися в символи консолідації в ході написання індивідуальних авторських міфів та спільного синтезування міфологічного : наративу «Книга буття України» у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості. Цьому сприяла реалізація трьох соціально-психологічних умов.

1) Еколого-фасилітативний супровід актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості та групи. Основою фасилітації стали елементи інсайту як події (за П.В. Лушиним), що включала підготовку, визрівання у несвідомому, осяяння та розробку ціннісно-смыслового ресурсу етнокультурної міфотворчості.

2) Доповнення навчальної інформації соціально-психологічною технологією і створення консолідуючого національного міфу.

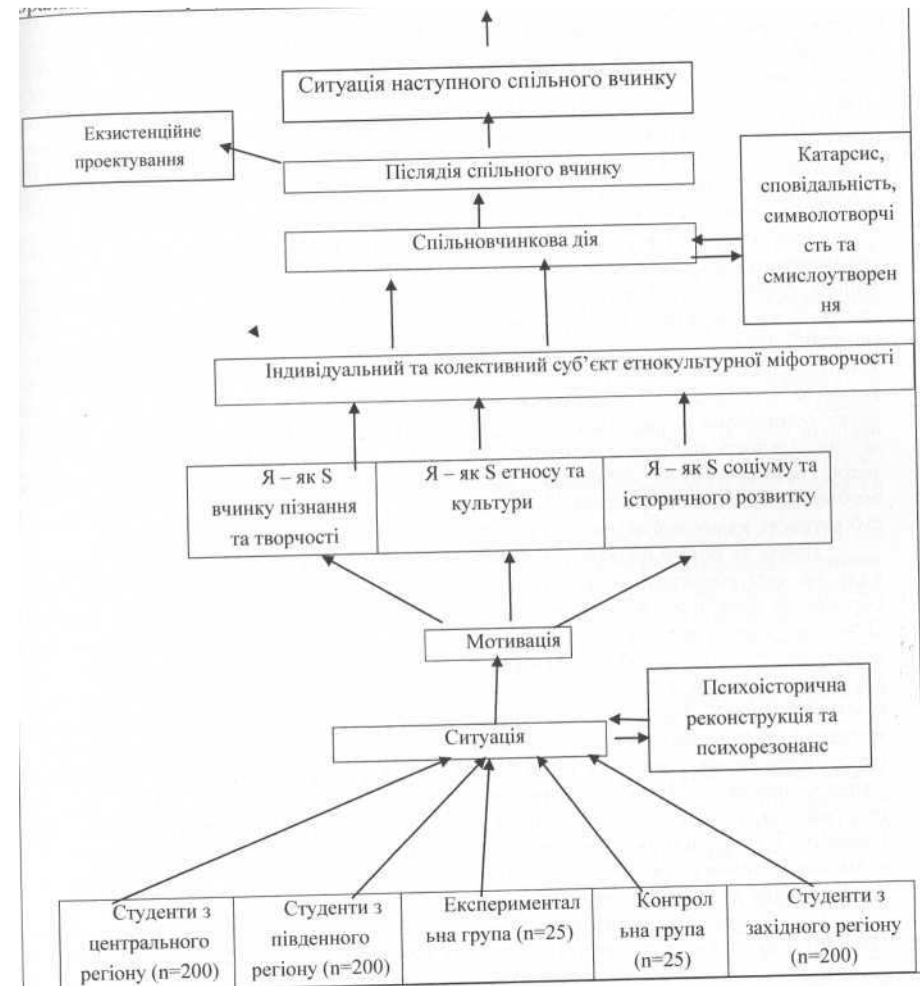
3) Моделювання ситуації рефлексивної самоорганізації студентів щодо створення консолідуючого національного міфу.

Формувальний експеримент охоплював теоретичний і практичний аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців - психологів, культурологів, політологів, філософів, соціологів з різних регіонів (n=625). Схеми залучення груп у формувальний експеримент представлена на рисунку 5.3. З метою доведення експериментального ефекту були виділені одна експериментальна (n=25) та одна контрольна група (n=25) - студенти-психологи четвертого курсу відділення психології ОНУ імені І.І. Мечникова. На масиві експериментальної і контрольної груп реалізовувались різні моделі організації і професійної підготовки при збереженні стандартного блоку дисциплін навчального плану.

Для розробки процедури формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу», ми спиралися на експериментальну модель педагогічних умов формування цінностей професійної самореалізації, розроблену доктором педагогічних наук, проф. Цокур О.С. [62].

Формування здатності учасників експериментальної групи до етнокультурної міфотворчості у спільному вчинку спиралося на змістове тлумачення вчинкових етапів В.А. Роменцем [51] та теоретичну модель спільного вчинку В.О. Татенка [57]. На думку В. А. Роменця, ситуація становить дуже рухоме утворення, що складається з постійно змінних сил дії; серед основних її соціально-психологічних характеристик він називає динамізм середовища і людських пристрастей та їх конфліктність, тому ситуація виступає як основа дії, яку ще треба вміти і мати сили перетворити [51]. Відтак, на етапі ситуації значущим фактором організації та здійснення формувального впливу стало самовиявлення і взаємовиявлення учасниками взаємодії власних проблем самореалізації в українській культурі, а також потреб, цінностей, особистісних смислів, досвіду вчинкування та здатності взяти на себе відповідальність за події в житті країни. Завдяки такій формі взаємного орієнтування в ситуації спільного вчинку вирішувалася низка

завдань: 1) формування у студентів у просторі дискурсивних практик навичок спільно виявляти і розв'язувати конфліктні ситуації життя етнонаціональної спільноти та перетворювати їх за допомогою міфотворчості; 2) розвиток групової динаміки учасників взаємовпливу; 3) спільне визначення та взаємоузгодження у просторі дискурсивних практик засобів вирішення обставинного моменту ситуації (як інтелектуальної, так і моральної його сторони).

Рис. 2.3. Модель спільного вчинку етнокультурної міфотворчості

Процедуру формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість у процесі створення консолідуючого національного міфу» вісвітлено у Додатку 3.

Коментарі до процедури формувального експерименту. На першому етапі експерименту організовувалися ситуація та мотивація спільного вчинку. Відбувалося самовизначення учасників експериментальної групи в ситуації необхідності актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти для створення позитивного міфологічного образу майбутнього, що уможливить гармонійну самореалізацію молоді в

українській культурі; а також були сформовані навички взаємного орієнтування в ситуації та усвідомлена потреба більшості учасників експериментальної групи у спільній моральній творчості на основі етнокультурної традиції.

На етапі мотивації спільного вчинку етнокультурної міфотворчості самовизначення в ситуації спільного вчинку, вироблені вчинкові смисложиттєві самонастановлення були актуалізовані, сформульовані і доведені до усвідомлюваного рівня як відповідні мотиви. Мотиваційний етап послідовно розгортався в ході першого етапу формувального експерименту. Основним способом суб'єктно-вчинкового впливу на учасників експериментальної групи у даному випадку стало взаємопереконування бути суб'єктом етнокультурної міфотворчості, який готовий до спільного опрацювання несвідомих міфологічних змістів образу майбутнього України шляхом співвіднесення індивідуального досвіду всіх учасників з суб'єктивним досвідом етноса. Тим самим були створені соціально-психологічні основи для подальшої продуктивної експериментальної роботи, зокрема, досягнута відповідність цілей експериментатора та респондентів.

Взаємопереконування як спосіб взаємовпливу ставило у рівні умови студентів і експериментатора, дозволяло залучити до процесу формування мотивації спільного вчинку етнокультурної міфотворчості весь їх особистісний ресурс. У виборі подальшої стратегії ми спиралися на положення В.А. Роменця стосовно того, що у вчинковій і мотивації поряд з емоційним моментом завжди присутні ідеї, образи, думки, тобто момент когнітивний, пізнавальний [51]. Тому творчі завдання, що пропонувалися студентам мали велике пізнавальне навантаження і вимагали від учасників експерименту значних зусиль щодо осмислення української історії та культури, історії державотворення українців, відповідальності людини як патріота своєї країни. Про це йтиметься у підрозділі 5.5. Ці творчі завдання були спрямовані на розвиток внутрішньої мотиваційної цілісності особистості кожного учасника експерименту і в цьому сенсі на розвиток його суб'єктності, вчинкової активності як потенційного автора індивідуального міфу.

Логіка та форми проведення занять на першому етапі формувального експерименту мали на меті розгортання процесу взаємного переконування студентів в необхідності обрання, як провідних, мотивів морально-творчої взаємодії з етнокультурною традицією. Отже, в ході першого етапу експерименту, учасники експериментальної групи продемонстрували високий рівень взаємної довіри і очікування взаємопідтримки, а також внутрішню готовність до визначення значущої для всіх і кожного мети та її реалізації у спільному вчинку. Важливим фактором актуалізації індивідуальної та групової вчинкової мотивації стало проведення експериментатором спільно з учасниками експериментальної групи обговорення створених ними наративів (як результату виконання пропонованих творчих завдань). Це обговорення передбачало переконувальний вплив тому, що ґрунтувалося, з одного боку, на віднайденні студентами аргументів, які підтверджували б істинність і значущість їх позиції щодо етнокультурних здобутків України, з іншого боку - на самостійному, свідомому, критичному ставленні до того, що їм пропонували прийняти інші учасники обговорення.

Етап мотивації до спільного вчинку допоміг учасникам експерименту розвинути здатність самостійно відтворювати логіку аргументування, а також проявити внутрішню готовність та спроможність обстоювати і активно поширювати серед інших віднайдені; емоційно значущі аргументи, які надіялися метафоричним змістом.

В умовах актуалізації у студентів учинкової мотивації відкритість експериментатора до різних точок зору, його здатність стати на позицію співучасника діалогу - при цьому залишаючись наставником - стимулювали суб'єктно-вчинкову активність студентів. Рівноправна участь експериментатора в обговоренні наративів «Я в українському минулому, сьогодні і майбутньому» була особливо значущою.

Таким чином, було підготовлено соціально-психологічні мотиваційні передумови переходу до другого етапу експерименту, що передбачав формування образу майбутнього України в ході спільновчинкової дії етнокультурної міфотворчості і відбувався на основі

екологічної фасилітації усвідомлення цінностей та смислів консолідуючого національного міфу.

Пі етап формувального експерименту полягав у спільновчинковій дії етнокультурної міфотворчості. Процес формування образу майбутнього України шляхом етнокультурної міфотворчості мав спільновчинкову основу, яка розгорталася в груповій роботі з несвідомим, присвяченій синтезуванню цінностей та смислів консолідуючого національного міфу. В цій конкретній спільно учинковій дії, порівнюючи себе з іншими, допомагаючи одне одному, учасники експерименту з'ясували рівень власних духовно-перетворювальних інтенцій та потенції відносно культурно-історичної традиції України, освоювали роль автора індивідуального міфу щодо майбутнього України.

Основним методичним засобом на цьому етапі було опрацювання групового несвідомого за допомогою елементів психодрами, міфодрами, символдрами та елементів методу розстановок (за Б. Хелінгером). Це опрацювання спільно рефлексувалося у дискурсивних практиках, в ході яких було синтезовано міфологічний наратив «Книга буття України».

Зважаючи на те, що за вчинковою методологією, іманентною ознакою будь-якої вчинкової ситуації є конфлікт (з собою, з оточуючими людьми, самими обставинами), ми звернули увагу на конфлікт між існуючими в учасників експерименту уявленнями про етнічну реальність та новим баченням власного «Я» як суб'єкта української культури, що може перетворювати цю реальність у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості. В ході спільновчинкової дії спостерігалася спільне розв'язання цього конфлікту та подолання усталених стереотипів щодо образів минулого та майбутнього України, досягнення нових цінностей та смислів етнокультурної міфотворчості. Це дало підстави для конструювання ситуації подальшого спільного вчинку по створенню консолідуючого національного міфу, що відбувалося на третьому етапі експерименту у післядії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.

В організації третього етапу формувального експерименту ми виходили з того, що для післядії (рефлексії), як зауважує В. А. Роменець, «характерний інтенсивний анамнез, підсумовування здійсненого, закручення нової вчинкової спіралі на цьому ґрунті», оскільки «психологічно постає відтворення здійсненого вчинку в його новій моделі, яку треба здійснити реально» [51]. Тож, основне завдання післядійового етапу формувального впливу полягало в тому, щоб обрати такі психологічні форми взаємовпливу, які б сприяли встановленню досліджуваними зворотнього зв'язку, стимулювали рефлексивно-вольовий процес само-, самооцінювання та взаємообміну здобутками духовного плану.

Насамперед такою психологічною формою духовного взаємовпливу і в той же час післядійової самооцінки стала художньо-творча вчинкова рефлексія післявчинкових переживань, здійснена учасниками експериментальної групи у вигляді моделювання ситуацій рефлексивної самоорганізації щодо створення консолідуючого національного міфу. Це відбувалося у соціально-психологічному тренінгу «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах».

Внутрішня потреба висловити викликані участю в експерименті моменти катарсису в учасників експерименту з'явилася ще на другому етапі формувального експерименту, але самодослідження і самопізнання у студентів повною мірою розгорнулося на третьому етапі. Було спільно обрано метафоричну форму висловлення переживань, оскільки вона підсилювала напруження душевно-духовних сил і призводила до екзистенціального проектування.

На третьому етапі експерименту його учасники відчули нагальну потребу показати свої творчі напрацювання іншим і отримати зворотній зв'язок. Зазначене виступило засобом непрямого впливу на інших учасників експериментальної групи. Малюнки студентів експериментальної групи виступили образними метафорами саморозвитку та самоздійснення в умовах спільного вчинку етнокультурної міфотворчості, в яких відображені викликані формувальним експериментом глибинні переживання щодо

культурно-історичної традиції України.

На цьому етапі експерименту його учасники спільно обрали наративізацію як основну психологічну форму структурування та вербалізації спільного вчинкового досвіду та рефлексію його. Можливості соціального конструктивізму як методології фіксації принципово нефіксованих станів, феноменів були використані у дискурсивному аналізі створених студентами текстів.

Міфологічний наратив виконував на даному етапі формувального експерименту функцію актуалізації свободи суб'єктного самовизначення особистості і групи у їх вчинках. Образна наративізація, зокрема, проєктивні малюнки, зважаючи на те, що образ є поєднанням досвіду і мрії-того, що вже відбулось, і того, що принагідно має відбутися за умови активізації духовно-вольових зусиль особистості та спільноти, була моделюванням образу майбутнього України та участі молоді в житті етнонаціональної спільноти.

Перехід від мотиваційного до дієвого етапу спільного вчинку етнокультурної міфотворчості

Розглянемо більш детально формування вмін та навичок індивідуальної авторської міфотворчості особистості, яке передувало спільновчинковій дії і полягало в обоюсторонньому суб'єктному зумовленні при написанні наративів, діалогів, презентацій, вдаючись до етнокультурної міфотворчості. Воно також стимулювало учасників формувального експерименту до само ідентифікації з українською культурою і тому стало необхідним переходом від мотиваційного до дієвого етапу спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.

Освоєння життєвого простору як суб'єктивної соціальної реальності не можливе без формування референтних персоніфікованих образів-зразків, що слугують і компонентами ідентифікаційного процесу. Тому формування вмін та навичок індивідуальної авторської міфотворчості особистості спиралося на концепт історичної пам'яті (див. розділ 3.3.).

Сучасні вітчизняні дослідники, зокрема, О. Злобіна, В. Тихонович, розглядають Україну як суб'єктивну соціальну реальність, що постає через життєві стратегії особистості в складних умовах суспільної кризи [19; 58]. В цій логіці, конструювання консолідуючого національного міфу в індивідуальному авторському варіанті може бути цілеспрямованою практикою створення континууму міфологічних наративів суб'єктів ' культури, що супроводжується самоконструюванням «Я». Самоконструювання, на думку Т.М. Титаренко, відбувається передусім шляхом моделювання особистістю бажаного; майбутнього й здійснюється в умовах постійної комунікації зі своїм реальним та уявним оточенням [72]. Тому логічно виявляється активізація цих процесів у спільному вчинку.

Розглянемо методичні прийоми розвитку навичок створення позитивного образу майбутнього України в індивідуальному авторському міфі: прийом написання тексту-презентації видатних представників української нації (за В.П. Беляніним) дозволяє активізувати процес символізації та смислоутворення. В тексті повинно бути відображено три рівні: по-перше, життєві події; по-друге, політична та суспільна діяльність; по-третє, цілісний погляд на життя видатної особистості з огляду на сенс життя взагалі. Почати презентацію слід з фрази: «Історія завжди береже імена людей, які ...» Закінчити текст можна таким чином: «Його (її) справа буде жити у віках, тому що...»

• Метод монологічного інтерв'ю (за Н.І. Сарджвеладзе). Учасник експерименту сам ставить питання й надає відповіді від імені видатних українських діячів та від себе, тобто конструє опитувальник «Культурна тема етносу». Це вводить його індивідуальний авторський міф в контекст суспільного дискурсу минулого і сьогодення, і мотивує до спільного вчинку.

• Парне створення або переказ вже існуючої казки в переломленні до реалій етнокультурної спільноти, яке розвиває чутливість до архетипових сюжетів та етнічних констант.

• На основі функцій чарівної казки (В.Я. Пропп [47]) створення етнічних наративів із заздалегідь заданими різноманітними позиціями Героя, Помічника, Зловмисника. Цей прийом розвиває навички розотожнення з парціальними особистостями та тіншовими вмістами несвідомого.

• Методика оцінки особистісних прагнень (скорочений варіант, за Р. Еммонсом) (див. [74]) підводить до усвідомлення образу «Я», мотивує на моделювання бажаного майбутнього.

• Методика «Психологічний портрет особистості, яка самоактуалізується в культурі» (за А. Маслоу, в модифікації Є. Чорного [65]). Виконання цієї методики поживляє зв'язок з культурою, підводить до усвідомлення власної суб'єктності в культурі.

• Творче завдання написати текст «Я в українському минулому, сьогоденні та майбутньому».

В цьому наративі через вибір та означення певних історичних реалій особистість отримує можливість освоїти новий соціальний простір, витворюючи зв'язок між минулим, сьогоденням та проєкцією майбутнього і сконструювати в індивідуальному авторському міфі таку модель історичного минулого, яка найбільше відповідає її потребам у сьогоденні.

Далі пропонується сформулювати культурну тему України та створити наратив «Книга буття українського народу».

Це творче завдання є найбільш ефективним щодо поживлення зв'язку індивідуального авторського міфотворення учасника формувального експерименту з його уявленнями про минуле, сьогодення та майбутнє України. Інструкція до нього активізує механізм спільного вчинку етнокультурної міфотворчості.

«Уявіть, будь ласка, книгу про життя України, визначіться щодо її складових частин, ключових подій, людей, які відіграли важливу роль у її становленні та розвитку. Опишіть сценарій майбутнього життя країни на основі виділених вами базових цінностей та етнічних констант. Результатом ваших зусиль повинно бути окреслення головної теми, ідеї, яка проходить через весь текст «книги». На великих історичних просторах і тривалих історичних періодах слід виокремити стратегічно важливі смисли та архетипи національного буття. Підкресліть смислові блоки інформації, які викликали у вас сильний емоційний резонанс, спричинили важкоідентифіковані почуття».

До виконання цього досить складного завдання учасникам формувального експерименту пропонувалося підготуватися за наступним алгоритмом.

I. Збір інформації:

- Ідентифікація значущих осіб, які мають відношення до культурної теми етносу.
- Ідентифікація подій, в яких краще за все оприявнюється культурна тема.
- Виявлення соціальних проблем, які Ви вважаєте найбільш гострими і з яких, на Вашу думку, треба почати суспільні зміни.
- Специфікування змін. Потрібно досягнути точного розуміння того, у якому напрямку учасник формувального експерименту бажає змінити соціальну ситуацію власної спільноти.
- Ідентифікація ресурсів для змін. З'ясування того, що етнокультурна спільнота (в особі окремих її членів) робила раніше для вирішення певних проблем і наскільки вдало.
- Ідентифікація захисних механізмів або з'ясування того, що «утримує» спільноту від здійснення бажаних змін. Описання помилок повинне містити інформацію стосовно того, що потрібно зробити для досягнення змін.

п. Виявлення протиріч в культурній темі етносу.
• Окреслення бажаного результату розв'язання протиріч і стратегії, яка дозволяє «перекинути місток» між проблемою і бажаним результатом.

• Переформування проблемної ситуації. «Переформувати» - означає взяти попередній досвід, який викликає дискомфорт та перетворити його таким чином, щоб він став цінним і потенційно корисним.

• Розширення й диференціювання «репертуару» власних реакцій на суспільно-історичні події, які виділені на попередньому етапі.

ш. Обмін думками стосовно запропонованих варіантів культурної теми етносу з урахуванням особистого досвіду та особистісних виборів учасників.

Після виконання цих завдань пропонується перейти до конструювання консолідуючого національного міфу окремим автором-міфотворцем, спираючись на наступний алгоритм.

1. Сформулюйте основну ідею міфологічного нарративу про Україну.
2. Які думки Ви б хотіли донести до свідомості членів національної спільноти?

3. Які рішення Ви пропонуєте для консолідації? Вони можуть припускати придбання нових практичних і суспільних навичок, підтримку ззовні та взаємопідтримку самих членів етнонаціональної спільноти та ін.

4. Починайте нарратив з презентації історичних постатей, які, на Вашу думку, справили значний вплив на українську ментальність.

5. Згадайте про сильні сторони і позитивні риси, якими ці історичні постаті презентують усіх представників України.

6. Опишіть певне протиріччя у національному житті, а потім переходьте до рекомендацій щодо його позитивного вирішення.

7. При озвученні в групі створеного Вами варіанту консолідуючого національного ! міфу зверніть увагу на емоційні реакції оточуючих на почуте. Прийміть до уваги коментарі та запитання. Відповідаючи на них, дізнавайтесь про точку зору тих, хто їх поставив.

Основні структурні компоненти консолідуючого національного міфу, які слід і врахувати при створенні власного варіанту (індивідуального авторського міфу).

Тема (фабула) - основа побудови сюжету, значуща для національної спільноти сфера діяльності.

Персонажі — значущі особи з національної історії, які персоніфікують внутрішні прагнення спільноти; підпорядковані особи, що співпрацюють для досягнення життєвої мети або конкурують за право диктувати поведінкові стереотипи, визначати цінності.

Герой-персонаж, із яким ідентифікується оповідач, через цю ідентифікацію виявляються особливості образу «Я», самосвідомості, ставлення до себе як до суб'єкта 5 культуротворчості.

Стосунки між персонажами й героєм — суперництво, співпраця, турбота, допомога, самопожертва, переслідування, спільне вдосконалення, інтелектуальна боротьба і т. ін. Слід зробити акцент на ті взаємини, які існують в етнічній реальності та на ті, які б хотілося мати в різних контекстах.

Типові події - переслідування, пошук скарбів, створення кращих умов життя, зцілення, пошук істини і т. ін. тлумачаться відносно теми і взаємин між дійовими особами.

Труднощі - типові (найбільш частотні), важливі (емоційно навантажені) проблеми, з якими стикається спільнота. Важливе прагнення зрозуміти, звідки і які саме проблеми випливають, для кого вони створюють труднощі самореалізації.

Типові засоби вирішення труднощів - відступ/наступ, обман/відвертість, контроль над собою/ керування іншими, протистояння/угода і т. ін.

Відсутні ресурси (внутрішні і зовнішні) - те, чого не вистачає для подолання труднощів, вирішення проблем. Це можуть бути особистісні якості лідерів, риси національного характеру, друзі, помічники, заступники, інституції суспільного життя.

Наявні ресурси - потужність, затребуваність у зв'язку з соціальними умовами (своєчасність), традиційні засоби і т. ін.

Необхідно так будувати текст консолідуючого національного міфу, щоб він активізував суб'єктивний досвід, особистісні вибори.

Суттєвим для формування вмінь та навичок індивідуальної авторської міфотворчості особистості є контекст етнічного автонаративу «Я» в українському минулому, сьогоденні та майбутньому», тобто позиція оповідача, конкретна ситуація породження нарративу, наявність визначеного слухача тощо. Включення інтерпретації цього нарративу у комунікативний контекст перетворює діалог на засіб прояснення особистісних смислів партнерів по комунікації, розвиває навички індивідуального авторського міфотворення шляхом спільного вчинку. Основною метою створення етнічного автонаративу «Я» в українському минулому, сьогоденні та майбутньому» є закріплення особистісних смислів та явлень про самоздійснення в культурі.

На основі індивідуального авторського міфотворення учасників формуального експерименту проводилися дискурсивні практики. Як вважав Р. Барт, найкращим засобом опрацювання міфологічних змістів є їх повторна міфологізація: для цього слід зробити вже існуючі міфологічні змісти відправною точкою для створення наступної семіологічної системи, а саме життєструктуруючого міфа про гармонійний розвиток української особистості у власній державі.

Індивідуальні авторські міфи учасників зазвичай були описом не лише пройденого життєвого шляху, а й співвідношенням минулого з майбутніми особистісними та професійними зверненнями в культурі, тому очікуване майбутнє у вигляді актуальних життєвих завдань забезпечувало єдність їх біографій з долею національної спільноти. Національна ідентифікація суб'єкта, який ставить життєві завдання, стимулювалася в його висловлюваннях стосовно цінностей та смислів консолідації українського суспільства. Те саме правило розповсюджувалося на колективного суб'єкта, групу.

Для з'ясування сутності цього процесу та його оптимізації ми враховували наступне.

• Зміст висловлювання формується в процесі, детермінованому законами мови (не підлягаючими логіці суб'єкта). К. Леві-Стросс, зокрема, вказував на ментальні структури або «структури розуму», присутні у феноменах культури й насамперед у мові. У дискурсивній практиці «усе відбувається таким чином, наче мова сама по собі поставляє елементи», необхідні для створення колективного суб'єкта та його ідентифікації [20]. Відбувається розподіл суб'єктивного семіотичного простору та формується зона висловленого (язного) й відкинутаго (невисловленого, потаємного). Відкидаються (у якості дурогрядних, неважливих) «незручні» аспекти змісту. Окрім того, у дискурсивній практиці спостерігається феномен «перетворення часу»: з'єднання змісту актуальних висловлювань з минулими і майбутніми формаціями індивідуального дискурсу [40].

• Конфронтація смислів і порушення свободи пересування з однієї дискурсивної формації в іншу, як правило, пов'язані з умовчанням. Умовчання - це виключення певних змістів, у результаті якого в мовленні виникають певні семантичні зони (позиції суб'єкта), що їх учасник дискурсу не в змозі зайняти (табу). Ведучий формуального експерименту може озвучити ці позиції, повертаючи втрачені змісти в спільний дискурс. Він же долає «примус до інтерпретації» (однієї з можливих, котра уявляється співрозмовникові єдино вірною). Несвідома ідеологія в мовленні учасників дискурсу утворює значеннєве та семантичне ядро їх індивідуальної міфотворчості, а мотивація до подальшого авторського міфотворення визначається готовністю до усвідомлення цієї ідеології.

• Суб ект, сконцентрувавшись на значущій для нього проблемі самореалізації в українській культурі, при виробленні смислу цієї самореалізації розглядає себе як впорядковувана, інтерпретатора зв'язків між різними дискурсивними формаціями. Отже, учасники експерименту мають можливість усвідомити власну суб'єктивність як системоутворюючу в спільному дискурсі. В ході формувального експерименту важливо розуміти смисл як незаповнений, вільний для множинності інтерпретацій [70]. Інтегруючи результати такої інтерпретативної взаємодії, учасники формувального експерименту в підсумку розвивають здатність включати у свій дискурс зроблені разом із групою відкриття, які пояснюють дійсну природу труднощів національної ідентифікації та самореалізації в українській культурі. Це дозволяє зробити необхідні висновки для подолання зазначених проблем.

Алгоритм дискурсивних практик та приклади подані в підрозділі 5.5. В ході дискурсивних практик постала дилема емпіричності та етичності формувального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу». Вирішення цієї дилеми вимагало вдосконалення навичок індивідуальної авторської міфотворчості. Цей досвід призвів до наступних міркувань.

Як не парадоксально, але для того, щоб деконструювати непродуктивний обмежувальний історичний міф, критик мусить його попередньо озвучити, «створити». Тому «реставратор» матеріалу такого міфу спонтанно стає його співавтором, причому співавтором такої форми міфу, яка найзручніша для критики. За такої настанови формулювання деконструктора перетворюються на засіб радикалізації поглядів Воні-групи, доведення їх до рівня міфологічно-універсальних. Він схильний приймати часткове за загальне, периферійні елементи - за структуроутворюючі, сміливо означає й теоретично постулює те, що сам «творець» автентичного історичного міфу приймає з усіма належними застереженнями (наприклад, як ситуативну, а не абсолютну правду).

В цих умовах важливо пам'ятати, що аналіз міфу - це така ж інтерпретація, як інтерпретація подій за допомогою міфу. Міф не виключає реальності, але й не вичерпує її, тому проблема історичних референцій, подієвих відповідників міфу, виявляється недругорядною, особливо у конфліктогенних зонах культури. Коли учасник формувального експерименту позиціонує історію певної етнокультурної спільноти як суцільний набір міфологем, його легко запідозрити в антипатії та неповазі до цієї і етнокультурної спільноти. Зазвичай говорять про власну «історію» і чужу «міфологію», і Коли ж він інтерпретує історичні міфи своєї етнокультурної спільноти, то має особливо уважно стежити за можливими ідеологічними пастками і усвідомлювати, що група вимагатиме від нього численних пояснень. Зважаючи на вищезазначене, найбільших успіхів у розвитку навичок індивідуального авторського міфотворення у спільному і вчинку досягають учасники без комплексів жертви і страху вічного ідеологічного переслідування, які визнавали за міфом позитивні потенції означування.

Тренінговий формат національної міфотворчості.

Післядія спільного вчинку розгорталася у соціально-психологічному тренінгу «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах». На даному етапі викладу ми презентуємо теоретико-методологічне обґрунтування та методичне забезпечення тренінгу. Що стосується опису його перебігу, то він поданий у підрозділі 5.4 в контексті обговорення результатів експерименту в цілому.

Мета тренінгу полягала в тому, щоб сформувати у його учасників вміння рефлексувати цінності й смисли національної консолідації, що стоять за конкретними дискурсивними позиціями та індивідуальними авторськими міфами представників різних етнічних, вікових та тендерних спільнот.

Практичною основою тренінгу стали: робота з груповим несвідомим, дискурсивні практики, смисловий аналіз дискурсу, нарративні методики, методи

психодрами, міфодрами та символдрами.

Структура тренінгу. I етап. З колективно створених нарративів центрального, південного та західного регіонів «Книга буття українського народу» група виокремлювала значення, які, по-перше, здатні об'єднати всі регіони, по-друге, є характерними, специфічними для окремих регіонів та, по-третє, ті, які акцентують на нездійсненності певних цінностей в якості здобутків України (тобто потенційні здобутки, за умови подолання перш за все внутрішніх перешкод). Таким чином оприявнилися вузлові точки дискурсу - привілейовані знаки, порівняно з іншими можливими у дискурсивних практиках даної групи.

II етап. З'ясування того, як інші дискурси, наприклад, етнічні автостереотипи та гетеростереотипи (прислів'я, приказки, анекдоти, легенди та ін.) представляють виявлені на попередньому етапі привілейовані знаки, в тому числі альтернативними способами. Мається на увазі: по-іншому розставляючи позитив та негатив у їх змісті, тобто наділяючи іншими смислами, з врахуванням їх взаємодії та взаємоперетину, творчого синтезу в спільному новому міфологічному тексті, міфологемі, наративі.

III етап. Повернення до дослідження конкуруючого змісту конкретних дискурсивних значень, що постали в різних регіонах на першому етапі, в контексті семантики міфологічного нарративу про Україну з його консолідуючими архетиповими символами й смислами. На цьому етапі приділялася увага побоюванням, недовірі, страхам та «витісненим» значенням, фасилітувалося повернення в міфотворчий процес тих неправильно використаних енергій, які зазвичай постають як комплекс меншовартості українців. Ведучий спонукав учасників до «переведення» негативних міфологем (зокрема, негативних «парціальних особистостей» в національному «Я») у їх позитивну форму (використовувалися прийоми ампліфікації міфологічних образів, психосинтезу). На цьому новому, спільно досягнутому рівні усвідомлення можливостей етнокультурної міфотворчості група підходила до конфліктних дискурсивних формацій. Пропонувалося озвучити їх кілька разів, шукаючи можливості медіації в інтертекстуальності, пастиші, палімпсесті і т.ін. На цьому етапі група зверталася до системних розстановок, які оприявнювали глибинні рівні групового несвідомого, що на них зароджувалась конфліктність в культурно-історичному просторі українців. При сприянні експериментатора група доходила висновку, що цілком можливо через те, що на дані «точки зростання» й «зони найближчого розвитку» в несвідомому не було звернено належної уваги, й виникли зовнішні перешкоди на історичному шляху України, внутрішні й зовнішні «вороги», «недоля» у вигляді «зlidнів», не дивлячись на сприятливі умови.

IV етап. Системні розстановки найбільш яскравих постатей української історії, до яких було звернено «прохання дати пораду» щодо виправлення негативного стану суспільства, пошуку шляхів до гармонійного розвитку українського народу в особах конкретних людей як суб'єктів української культури.

V етап. Повернення до дискурсивних практик на новому рівні - як спосіб інтеграції в свідомість напрацьованого несвідомим ресурсу. Розгляд феноменів «національний характер», «національна ідея» і т. ін. з метою вдосконалення дискурсу про них, враховуючи різноманіття їх змістового наповнення в різних політичних й регіональних ментальностях. З'ясування, наприклад, як, де й коли західноукраїнський політичний дискурс та політичний дискурс сходу та півдня України конкурують у визначенні поняття «українськість», «патріотизм» та «український патріотизм».

VI етап. Вивчення того, як трансформується кожний з регіональних дискурсів Щодо обговорюваних феноменів «національний характер» та «національна ідея», аналіз оновлених репрезентацій та артикуляцій думок учасників обговорення як суб'єктів цього дискурсу. Внаслідок того, що вони привнесли в процес групової міфотворчості альтернативні міфологеми, уможливлено створення нової конфігурації національного міфу. Усвідомлення учасниками формувального експерименту того, що тільки враховуючи виключені з попереднього дискурсу смисли, можливо передбачити,

спрогнозувати соціальні наслідки виявлених у тренінгу дискурсивних формацій.

VII етап. Перехід до синтезу різноманітних тлумачень майбутнього України в архетипових образах, символах. Спроба уявити себе в якості автора-міфотворця в українському минулому та сьогодні й відобразити майбутнє в живій скульптурі: «Україна: єдність і процвітання», вибудовуваній за допомогою психодраматичних технік.

Ефективність тренінгу. В тренінговому форматі етнокультурної міфотворчості було знайдено відповідь на запитання, як розвивається культурна тема етнопонаціональної спільноти в ціннісних орієнтаціях різних поколінь. Учасники тренінгу дійшли висновку, що культурна тема не може бути зведена до усталених ціннісних орієнтацій, оскільки, по-перше, кожним новим поколінням вона «отримується» у спадок, не дивлячись на актуальні цінності цього покоління, і таким чином, провокує внутрішній конфлікт. По-друге, в ході історії етнопонаціональної спільноти, культурна тема може поставати в різноманітних, навіть взаємопротилежних інтерпретаціях, які пов'язані з різними цінностями соціальних верств, регіонів. В ході тренінгу було з'ясовано, що цикли деструкції і перетворення національного міфу пов'язані із циклами соціальної модернізації. Так, пострадянський період став часом активного розпаду міфу «дружби народів» і конструювання міфів національної самобутності, відмови від міфологеми «союзу робітників, селян та інтелігенції» на користь ідеї соціальної конкуренції, заміни концепту колективізму на ідею індивідуалізму.

Ще одним важливим відкриттям учасників тренінгу була думка стосовно того, що невід'ємною складовою процесу консолідації українського суспільства є регіональна міфологія. Зокрема, експериментальна група дійшла висновку, що для регіональної консолідації Одеського регіону найбільш вдалим є поєднання територіального та мультикультурного типів політичної нації, але для того, щоб реалізувати цей проект на практиці необхідно враховувати самоорганізаційну складову регіональної консолідації, і яка постає у вигляді регіональної одеської міфології.

Прив'язка до певної географії «проектів порятунку» - на Заході або в Росії зараз - стає все менш затребуваною в одеситів. З часів Померанчевої революції дедалі більше актуалізується конкурентна регіональна міфологія стосовно цих міфів. Отже, враховуючи міфологеми, присутні в несвідомому певної спільноти, можна ефективніше впроваджувати соціально-психологічну технологію створення консолідуючого національного міфу.

Ефективність тренінгу було проаналізовано за об'єктивними показниками, інформаційною насиченістю та суб'єктивними рефлексивними оцінками учасників. Інформативність тренінгу оцінювалась його учасниками за 3-бальною шкалою, також давалася оцінка можливості використання отриманої інформації в подальшій професійній діяльності. Суб'єктивна оцінка тренінгу включала загальну оцінку та оцінку набуття нового особистісного та професійного досвіду. Загальні підрахунки показали 50%-ву ефективність даного тренінгу. За нормативами тренінгової практики, це є високим показником ступеню сформованості вміння, в даному випадку вміння рефлексувати цінності й смисли національної консолідації.

2.5. Перебіг та результати формуального експерименту

Покладання індивідуального міфотворчого досвіду особистості в основу етнопонаціональних консолідаційних процесів сприяло співіснуванню різних варіантів національного міфу у формуальному експерименті. Саме тому, алгоритм - 3 індивідуальний досвід переживання етнокультурних цінностей - індивідуальні метафори - символи - індивідуальний авторський міф - спільний вчинок етнокультурної міфотворчості - ціннісно-сміслові та предметно-дієві передумови створення консолідуючого національного міфу - був задіяний в його перебігу.

Логіка залучення груп до формуального експерименту підпорядкована меті

оприятити процес формування здатності до етнокультурної міфотворчості в експериментальній групі, залучаючи широкий контекст пілотажних груп з трьох регіонів України. Це дає можливість не тільки дослідити особливості етнокультурної міфотворчості молоді цих регіонів, а й зібрати продукти їх етнокультурної міфотворчості, то стали предметом рефлексії та опрацювання експериментальної групи, забезпечуючи глибину її спільновчинкової дії та післядії.

Слід зазначити, що першому етапу передував підготовчий етап, на якому були виділені експериментальна (далі ЕГ) та контрольна групи (далі КГ) за експертною оцінкою результатів анкетування (за допомогою анкети для визначення ступеню сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості у студентів). ЕГ склали студенти академічної групи психологів Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, а КГ - їх однокурсники з паралельної групи. Детальніше про це йдеться у підрозділі 5.5., де описується експертна оцінка, яку виконувала група експертів-аспірантів (ГЕК-аспірантів). На прикінцевому етапі учасники ЕГ та КГ знову заповнювали анкети. Анкетування та нарративний аналіз міфологічних текстів «Книга буття України», синтезованих ЕГ та КГ було використано для доведення експериментального ефекту. Пілотажні групи (далі ПГ) не приймали участь у підготовчому на прикінцевому етапах, а також не були задіяні на третьому етапі формуального експерименту.

Отже, формувальний експеримент включав три етапи, що склалися з ситуації, мотивації, дії та післядії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Перший етап - «Культурно-історичний потенціал молоді з різних регіонів України (південь, центр, захід)». Комплексне соціально-психологічне дослідження констатувально-формуального типу - у змістовому відношенні уявляв собою створення ситуації та формування мотивації спільного вчинку етнокультурної міфотворчості в ЕГ та в якості контексту у ПГ з різних регіонів. Психо-історична реконструкція історичних фактів та психорезонанс з індивідуальними авторськими міфами видатних українців були основними механізмами актуалізації етнокультурної міфотворчості на цьому етапі загалом, а конкретно в ЕГ відбувалося також оволодіння знаннями, поняттями, вироблення навичок індивідуальної авторської міфотворчості (див. підрозділ 5.3.).

Другий етап - «Етнокультурна міфотворчість українців як умова створення консолідуючого національного міфу». Був підготовлений в ПГ з різних регіонів, де були апробовані основні методики формування здатності до етнокультурної міфотворчості з елементами спільновчинкової дії. Ці матеріали були оцінені ГЕК-науковців та ЕГ на третьому етапі. Продовжуючи презентувати схему залучення груп у формувальний експеримент, зазначимо, що в ЕГ другий етап оприятнювався в дії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості, що полягала у застосуванні навичок індивідуальної авторської міфотворчості і груповій роботі з несвідомим, внутрішньому опрацюванні накопичених даних, під час якого спливали фрагменти кінцевого результату - цінностей та смислів національної консолідації. Визрівання у несвідомому образі майбутнього України призводило до інсайту, раптового розуміння суті, смислу національної консолідації, що поставала в індивідуальних авторських міфах, де створювалися символи і міфологеми для консолідуючого національного міфу.

Третій етап - соціально-психологічний тренінг «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах». На цьому етапі ГЕК-науковців оцінювала в межах тренінгу матеріали етнокультурної міфотворчості ПГ з різних регіонів, інтерпретувала та узагальнювала їх за допомогою дискурсивних практик. Зворотній зв'язок експертів дозволив ефективно організувати проходження третього етапу експерименту в ЕГ, де він був співвіднесений з післядією спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Остання полягала у розгорнутій послідовній рефлексії цінностей і смислів національної консолідації у дискурсивних практиках з залученням матеріалів етнокультурної міфотворчості, отриманих на другому етапі у ПГ з різних регіонів.

Опис усіх етапів подається нами за змістом завдань. Розглянемо специфіку першого етапу, аналізуючи виконання творчих завдань, що пропонувалися студентам (n=600) (див. рис.5.4.), які склали 8 ПГ з різних регіонів, а також ЕГ (студентам-психологам Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (n=25)).

Перший етап - починався зі складання списку найбільш значущих подій в історичному шляху України з точки зору представників різних регіонів і передбачав кілька творчих завдань.

1. Учасникам пропонувалося назвати 15 подій з минулого, теперішнього і майбутнього України та обробити цей список за допомогою модифікованої методики «Каузометрія» Є.І. Головахи, О.О. Кроніка [74]. Сутність модифікації цієї методики полягала у змінненні інструкції, коли замість подій з власного життєвого шляху треба було називати історичні події.

2. Виявлення ідентифікаційної матриці видатних особистостей етнокультурної спільноти за наступною інструкцією: «Назвіть, будь-ласка, видатних представників України, які втілюють певний культурний тип і вплинули на традиційну ментальність. Розподіліть постаті діячів згідно з наступними архетипами: Мудрець, Авантюрист, Святий, Простака, Жертва, Герой, Зловмисник, Митець» [74].

Аналіз відповідей респондентів дозволив зробити певні припущення стосовно культурно-історичного потенціалу студентів різних регіонів, що в свою чергу уможливило наступний крок - синтезування спільної для цих регіонів ідентифікаційної матриці видатних особистостей та історичних подій. Аналіз основних результатів проведеного дослідження показав наступне.

Київський регіон (ДГ центрального регіону). Представники київського регіону вважають найбільш значущою для становлення української ментальності Другу Світову Війну (77 %), а другою за значущістю - Помаранчеву революцію (69 %), третє місце посідає проголошення Незалежності України в 1991 р. (67 %).

Не дивлячись на те, що київський регіон у власному баченні української історії дуже високо ставив подію Помаранчевої революції, її результат - інавгурація президента В. Ющенка займає серед названих подій одне з останніх місць. Тобто, в етнокультурній міфотворчості цієї спільноти пасіонарність мас є більш значущою, ніж постать та особистісні якості конкретного лідера.

В ідентифікаційній матриці київського регіону, постать В. Ющенка розглядається в якості «простака».

Лейтмотивом найбільш значущих історичних подій у цій вибірці були:

- життя та смерть (Друга Світова Війна - 77 %, голодомор - 52 %);
- ініціація (Хрещення Русі - 57 %, Помаранчева революція - 69 %, проголошення Незалежності України - 67 %).

В ідентифікаційній матриці фігури Мудреця (Г. Сковорода) та Митця (Т. Шевченко) позиціонували для жителів київського регіону якості духовних провісників, народної аристократії. Серед видатних мудреців-державотворців в київській вибірці найчастіше називали Ярослава Мудрого.

Оскільки більшою мірою в якості ідентифікаційних обраних постаті з минулого, це може означати ностальгію за «золотими часами», проте, сучасність також наявна у відповідях київської вибірки та презентована авантюристами, зокрема, мером міста Києва Л. Чорновецьким.

Одеський регіон (ДГ південного регіону). Найбільш значущими історичними подіями з точки зору представників одеського регіону були: прийняття Конституції України 1996 року (76 %), проголошення Незалежності України (72 %), Друга Світова війна (66 %). Показовим є те, що для жителів одеського регіону Помаранчева революція за кількістю згадувань посідає лише п'яте місце (47 %) порівняно з київською вибіркою (69 %). Хоча подія «проголошення Незалежності України» (72 %) для представників одеського регіону більш значуща, порівняно з київською вибіркою (67 %). Отже, для

південної України значущою є «цінність свободи й незалежності, але без революцій». Менталітет представників цього регіону заснований на «самодостатності, яку нікому не потрібно доводити», тому що вона є природною. (Наведені цитати взяті з дискусії експертів, що аналізували матеріали різних регіонів).

Отже, порівняно з київським регіоном, основні події, названі одеською вибіркою у якості найбільш значущих в історії України, мають лейтмотивом «гарантію прав людини на свободу і самобутність», а не ідею «боротьби життя та смерті». Хоча Друга Світова війна й посіла третє місце серед найбільш значущих подій, вона згадується рідше ніж в Київському регіоні, голодомор згадується лише у 42 % відповідей проти 52 % у київській вибірці-

Ідентифікаційними постатями, обраними одеськими респондентами у якості «мудреців» були Ярослав Мудрий та Г. Сковорода. Безумовну першість серед митців отримав Т. Шевченко.

Львівський регіон (ДГ західного регіону). Найбільш значущими подіями з точки зору львівської вибірки стали «проголошення Незалежності України» - 65 % та «Друга Світова війна» - 62 %. Третє місце посіла «Помаранчева революція» - 58 % та «президентські вибори-2010 / Янукович-Тимошенко» - 54 %. З точки зору представників львівської спільноти, ці вибори - логічне продовження Помаранчевої революції. Друга Світова війна називалась у трійці найбільш значущих подій, як і в одеській та київській вибірках (в київській - перше місце, у львівській - друге, в одеській - третє). Цей факт заслуговує окремого аналізу, тому що різні регіони наділяють цю історичну подію різними культурно-історичними смислами.

Серед «мудреців» львівською вибіркою часто називалися Г. Сковорода, Ярослав Мудрий, серед «митців» - Т. Шевченко, Леся Українка. Лейтмотивом стала тендерна проблематика та тема лідерства у представників студентства львівського регіону.

Загальна картина по трьох ДГ з різних регіонів виглядала наступним чином: Помаранчева революція більш значущою є для київського регіону - 69 %, у львівському регіоні їй віддали перевагу 58 %, в одеському - лише 47 %. Це свідчить про те, що «революційні настрої» в різній мірі притаманні представникам цих регіонів. Причому «пасіонарність» спадає у напрямку від центру до заходу і півдня. Проголошення Незалежності більш важливим є для одеського регіону - 72 %, значущість цієї події знижується відповідно у київському - 67 % та львівському - 65 %. Це свідчить про «підкреслено волелюбний та незалежний дух одеської спільноти». Своєрідним проявом цікавості до індивідуальностей політичних лідерів та їх протистояння в ідеологічному та гендерному плані є високий рейтинг події «президентські вибори-2010 / Янукович- Тимошенко» - 54 % у львівському регіоні.

Таблиця 2.2.

Найбільш значущі події в історії України з точки зору студентства різних регіонів

Київський регіон	Одеський регіон	Львівський регіон
1. II Світова Війна (77 %) 2. Помаранчева революція (69 %) 3. Проголошення незалежності України (67 %)	1. Конституція України 1996 року (76 %) 2. Проголошення Незалежності України (72 %) 3. Друга світова війна (66 %)	1. Проголошення Незалежності України (65 %) 2. II Світова Війна (62 %) 3. Президентські вибори-2010 Янукович-Тимошенко (54 %)

Слід зазначити, що такі важливі події як Чорнобильська катастрофа, голодомор опинилися поза першою трійкою значущих історичних подій з точки зору українського студентства. Це обнадійлива тенденція - молодь не ідентифікує історичний шлях України

з травматичними подіями. Окремий аналіз може бути проведений у подальших дослідженнях стосовно релігійних пріоритетів України, як їх бачать студенти різних регіонів, зокрема, Хрещення Русі в одеській вибірці отримало 63 %, в київській - 57 %, у львівській - 29 %.

Конструювання ідентифікаційної матриці видатних особистостей та історичних подій України з точки зору студентів різних регіонів окреслило спільне семантичне поле символів та міфологем української історії. Об'єднують регіони постаті Ярослава Мудрого, Тараса Шевченка. Подальшого аналізу потребує семантика події «Друга Світова війна». Об'єднуючим символом молоді усіх регіонів є подія проголошення Незалежності України.

Стосовно суб'єктивної картини історичного шляху України, що постала на основі виконання ЕГ модифікованої методики «Каузометрія» Є.І. Головахи та О.О. Кроніка, зроблено наступні висновки.

В ЕГ причинно-наслідкові зв'язки між подіями української історії, що називалися у якості ключових, встановлювалися лише у 10 % випадків, так само як і за шкалами «події-цілі» - «події-засоби». Це свідчить, по-перше, про низький рівень рефлексії цілісного історичного шляху України учасниками дослідження та не вмотивованість їх на пошук «логіки історії», яка б розкривала сенси помилок та історичних звершень, принаймні на початку формульованого експерименту. По-друге, цей результат свідчить про стан «нерівноважності історичної пам'яті», що передуює новим комбінаціям історичних подій та незвичним конфігураціям суб'єктивної картини історичного шляху України. Отже, потенційно існує словесний ресурс, досі не виокремлений у певні метафори та символи і не включений в семантичне поле етнокультурної міфотворчості. У ДГ трьох регіонів результати були подібними до результатів ЕГ.

3. Результатом першого етапу формульованого експерименту стало також виокремлення метафоричних моделей, що постали з нарративної техніки «Діалог двох зацікавлених у процвітанні України співрозмовників з різних регіонів чи етнокультурних груп на тему духовно-культурних здобутків України». Зазначимо, що специфічність цього завдання полягала в акценті на парціальних особистостях самого оповідача, який оприявнював альтернативні думки, ідеї, символи та подальші медіації цих протиріч у діалозі. Учасникам дослідження пропонувалась наступна інструкція: «Складіть, будь-ласка, діалог двох зацікавлених у процвітанні України співрозмовників з різних регіонів або етнокультурних груп, в якому б обговорювались духовно-культурні здобутки України».

На основі дискурс-аналізу масиву текстів, отриманих в ДГ різних регіонів було виокремлено континуум метафор, які були згруповані за певними метафоричними моделями. Виділилося чотири групи концептуальних векторів, що застосовувалися студентами для характеристики української реальності. По-перше, концептуальний вектор «агресії та суперництва»; по-друге, концептуальний вектор «порушення природного стану речей»; по-третє, вектор «нещирості політиків та викривленого подання подій, які опиняються в центрі суспільної уваги», що включав «несамостійність публічних політиків, наявність потаємних сценаристів, режисерів та тренерів в політичному житті країни» і по-четверте, концептуальний вектор, що об'єднував традиційні позитивні образи, акцентував ідеї безперервності розвитку життя, взаємозв'язку людини з природою.

Враховуючи те, що пропонуване студентам завдання провокувало об'єктивацію внутрішнього діалогу, ми отримали досить суперечливі дискурсивні позиції не тільки у всьому масиві текстів, але й в середині окремих дискурсів. Наприклад, висловлювання в багатьох діалогах містили амбівалентне бачення етнокультурних здобутків України: з одного боку, студенти вважали, що етнокультурні здобутки України «стали можливими завдяки впливові російської культури», з іншого боку, «українська культура повинна бути самобутньою». Як бачимо, тут наявний вектор агресії та суперництва (в даному разі суперництва культур) та концептуальний вектор порушення природного стану речей

(українська культура повинна відображувати ментальність саме свого народу). Ця тенденція була показовою і в ЕГ.

Зокрема, в межах створеного в діалогах дискурсу досить часто виникало питання мови спілкування (російської чи української). Медіація цього протиріччя постала в сентенції: «Треба просто спілкуватися, і все вийде, тобто ми прекрасно один одного зрозуміємо, якщо буде добра воля». Показовим є синтезування ЕГ метафоричної моделі: «Громада - великий чоловік, що спілкується багатьма мовами», яка відображає саме концептуальний вектор «традиційні позитивні образи, акцентування ідеї безперервності розвитку життя, взаємозв'язку людини з природою». Ця метафорична модель продемонструвала можливості консолідації різних дискурсивних позицій («Все одно знайдемо спільну мову, навіть спілкуючись на різних мовах»). Прослідковувалася настанова учасників ЕГ на взаємоповагу, не дивлячись на приналежність людини до російськомовної, україномовної чи інших спільнот. Те, що дане дослідження виконувалося ЕГ з мультикультурного регіону надало можливість змодельовати попередні результати створення консолідуючого національного міфу в поліетнічному середовищі.

4. Результати виконання творчого завдання «Національна ідея - монологічне інтерв'ю» доповнили й увиразнили висновки після виконання попередніх завдань учасниками ДГ з різних регіонів та ЕГ. Підкреслимо, що аналіз результатів ДГ з різних регіонів, дозволив глибше обґрунтувати висновки, отримані при аналізі виконання цього завдання ЕГ. Студентам пропонувалося скласти опитувальник з п'яти пунктів на тему «Національна ідея».

Це завдання виявилось досить складним для 50 % ЕГ так само, як і для учасників ДГ. Справу вдалося покращити, коли інструкція прагматизувалася (студенти уявляли, що звертаються зі сконструйованими запитаннями до перехожих, як журналісти). Більшість (40 % з 50 %), які склали список запитань, добре виконували наступні інструкції, а саме давали відповіді на ці запитання від власного імені, а потім від імені видатної української особистості з минулого чи сьогодення (на власний розсуд).

У 10 % ці завдання викликали труднощі, вони відповідали не інформативно - «так» чи «ні», не виходило «перевтілитися у видатну особистість», дехто шукав конкретні відповіді видатних особистостей в інтернеті. В цілому це завдання констатувало, що серед учасників ЕГ лише 20 % мали виражену мотивацію до етнокультурної міфотворчості. Це підтверджувалося і даними попереднього етапу - конструювання ідентифікаційної матриці видатних особистостей, який вимагав «переводу» історичних осіб в символічні постаті, використовуючи архетипні коди.

На прохання обґрунтувати, чому саме названий діяч є мудрецем, авантюристом, святим і т.ін., відгукнулося 95 % ЕГ, але зазвичай їх аргументи були не переконливими. У 20 % випадків обґрунтування несло парадоксальний характер, тобто спрацьовували захисні механізми, бажання знизити «пафос» щодо видатних особистостей, перевести дискурс у гумористичний модус.

У зворотньому зв'язку стосовно виконання завдання «Національна ідея - монологічне інтерв'ю» 80 % учасників ЕГ підкресливали, що воно відкрило для них нові ресурси ідентифікації з етнокультурною традицією, допомогло «розібратися» в історії свого народу і т.ін.

5. Завдання «Презентація одного чи кількох видатних представників України» було логічним продовженням конструювання ідентифікаційної матриці. Вибір історичного діяча - героя презентації - потребував відповіді на запитання: у чому полягає сенс життя видатної людини, лідера. Це пошквалювало власні уявлення досліджуваних про сенс життя та посилювало зв'язок з етнокультурною традицією. З даним завданням впоралося лише 15 % учасників ДГ з різних регіонів, 10 % з яких спочатку не правильно виконували його, подаючи стандартну біографію видатного українця, зазвичай стереотипної постаті - Тараса Шевченка, Лесі Українки та ін. Після відповідного роз'яснення інструкції, вони переробляли тексти, враховуючи запропонований вступ і

закінчення презентації. Це перетворювало решту тексту у так званий «світлий текст», за В. Беляніним [6], міфологізуючи його, після чого він набував рис заповіді нащадкам, повчання і т.ін. Ці форми демонстрували факт перетворення долі конкретного діяча у символ.

Дане завдання, виконуване ЕГ продемонструвало, що здатність до творення міфологічних текстів розвивалася, коли досліджувані проявляли власну індивідуальність, вибираючи саме «свого» героя для презентації, навколо символічної постаті якого започатковувався їх індивідуальний авторський міф «Я в українському минулому, сьогоденні та майбутньому».

6. Виконані завдання створили ціннісно-смыслову основу та мотивацію для написання міфологічного нарративу «Я в українському минулому, сьогоденні та майбутньому». Учасники ДГ з різних регіонів з різним успіхом справилися з цим завданням. На основі груп, що виконали його краще за інших були виділені вісім пілотажних груп (далі ПГ) (див. рис. 5.2.). Висока результативність виконання цього завдання спостерігалась у ЕГ. Завдяки організації ситуації та мотивації спільного вчинку етнокультурної міфотворчості, учасники цієї групи, справилися з завданням успішно. З цього робимо висновок, що модель спільного вчинку етнокультурної міфотворчості верифіковано на етапі ситуації та мотивації спільного вчинку, де були задіяні механізми психо-історичної реконструкції та психорезонансу. Це сприяло актуалізації етнокультурної міфотворчості. Грунтуючись на цьому висновку, ми використовуємо модель спільного вчинку етнокультурної міфотворчості на наступних етапах експерименту.

7. Завершувався перший етап формуального експерименту творчим завданням «Книга буття України», яке отримали учасники восьми ПГ з різних регіонів та ЕГ, на цьому етапі воно виконувалося індивідуально, апелюючи до розвитку суб'єктності учасників цих груп. Успішне його виконання сприяло переходу від мотивації спільного вчинку до спільновчинкової дії. Це уможливлювалося завдяки стимулюванню колективної ; суб'єктності на основі індивідуальних суб'єктностей учасників восьми ПГ та ЕГ. Творче завдання «Книга буття України» орієнтувало досліджуваних на усвідомлення головної культурної теми країни, яку пропонувалося оприятити у стратегічно важливих смислах, що поєднали б всю історію України в єдиний історичний шлях. Інструкція передбачала, окрім того, здійснення архетипного аналізу основних «сюжетів» «Книги буття України». Досліджувані восьми ПГ впоралися з цим завданням приблизно наполовину. Труднощі викликали високий рівень образного, символічного узагальнення, на якому було необхідно виокремити стратегічно важливі для України смисли. На відміну від учасників восьми ПГ, { учасники ЕГ у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості обопільно суб'єктно зумовлювали один одного, отримуючи методичні вказівки та еколого-фасилітативний супровід виконання цього завдання. Тому, учасники ЕГ успішно впоралися з завданням.

На другому етапі воно дістало свого завершення у вигляді спільного синтезування ЕГ міфологічного нарративу «Книга буття України», що був створений на основі одноіменних нарративів, написаних кожним із них. У восьми ПГ виконання цього завдання на другому етапі ускладнилося тим, що суб'єктність не проявилася на необхідному рівні.

Загалом, досвід написання «світлих текстів-презентацій», за відгуками учасників восьми ПГ та ЕГ, допоміг у написанні презентації «Книга буття України». Підкреслення смислових блоків інформації, які викликали сильний емоційний резонанс (що потребувала інструкція) стосувалося в основному смислів, пов'язаних з травматичними (Глодомор, «розстріляне Відродження») чи навпаки яскраво позитивними подіями (проголошення Незалежності України).

В цілому, перший етап формуального експерименту, а саме комплексне соціально-психологічне дослідження констатувально-формуального типу «Культурно-історичний потенціал молоді з різних регіонів України (південь, центр, захід)» оприятинило подібність змістових та динамічних ознак етнокультурної міфотворчості його

часників з восьми ПГ та ЕГ. У процесі зворотнього зв'язку, учасники експерименту зазначили окреслення культурно-історичних смислів консолідації українського J суспільства, які посилювали ідентифікацію з культурою України, не залежно від регіону їх проживання.

Виокремлюючи групу учасників ЕГ, залучених до спільного вчинку, зазначимо, що для них було характерне самовизначення в ситуації необхідності актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти для створення позитивного міфологічного образу майбутнього, що уможливить гармонійну самореалізацію молоді в українській культурі.

Також їм було притаманне взаємопереконування в мотивації бути суб'єктом етнокультурної міфотворчості, який готовий до спільного опрацювання несвідомих міфологічних змістів образу майбутнього України шляхом співвіднесення індивідуального досвіду всіх учасників з суб'єктивним досвідом етносу. Це супроводжувалося актуалізацією та узгоджуванням мотивів індивідуальної та спільної діяльності міфотворення.

Ціннісно-смыслові та предметно-дієві передумови спільного учинку на окремих його етапах, які проходила експериментальна група детальніше розглянуті у коментарях до процедури формуального експерименту «Етнокультурна міфотворчість у процесі створення консолідуючого національного міфу» (див. табл.5.2.)

Аналіз даних, отриманих на цьому етапі експерименту свідчив про необхідність цілеспрямованого формування в учасників ЕГ здатності до дії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Це передбачало актуалізацію механізмів психо-історичної реконструкції, психорезонансу, катарсису та сповідальності, символотворчості та смислоутворення, завдяки яким уможливлювалось постановляння ціннісно-смыслових та предметно-дієвих передумов створення консолідуючого національного міфу.

Другий етап формуального експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців як умова створення консолідуючого національного міфу» передбачав спільновчинкову дію етнокультурної міфотворчості, яка забезпечувалася використанням елементів методу психодрами, символдрами, міфодрами та розстановок за Б. Хелінгером, а також дискурсивними практиками по спільному синтезуванню міфологічного нарративу «Книга буття України». Це відбувалося в окремих групах ПГ та ЕГ, а наприкінці цього етапу ЕГ спільно синтезувала міфологічні наративи двох ПГ з центрального регіону, трьох ПГ з західного регіону та трьох ПГ з південного регіону, залучаючи в останній текст свій груповий нарратив «Книга буття України».

Отже, ЕГ освоїла міфологічні вмісти, запропоновані цими групами. Особливо це стосувалося синтезування ними тексту південного регіону, який був сприйнятий ЕГ як свій великою мірою через те, що туди були інтегровані їх власні міфологеми.

У творчій майстерні «Я в українському минулому, сьогоденні та майбутньому» в межах Всеукраїнської наукової конференції з політичної психології у 2011 році в ІСПП НАПН України (м. Київ) де у співавторстві з нами працювали спеціалісти з психодрами (докт.псих.н. П.П. Горностай) та розстановок (канд. філос.н. Б.П. Лазоренко), були апробовані методики групової роботи з несвідомим. Пізніше нами було проведено серію групових занять у восьми ПГ різних міст України: Одеса, Київ, Львів, Івано-Франківськ, Коломия.

Ідея другого етапу формуального експерименту полягала в наступному - напрацювання попереднього етапу: 1) навички індивідуальної авторської міфотворчості;

2) метафоричні моделі консолідації українського суспільства, культурно-історичні смисли цієї консолідації, виокремлені учасниками формуального експерименту, а також їх мотивація до спільного вчинку етнокультурної міфотворчості переносилися в простір групового дійства, що спиралося на невербальний, енергетичний ресурс його учасників, а потім розгорталося на рівні вербальному, дискурсивному та нарративному.

Таким чином, ми впевнилися в тому, що підстави для консолідації українців в

етнонаціональну спільноту існують не тільки на рівні ідеології, а й на рівні особистого та групового несвідомого.

Алгоритм проведення другого етапу формувального експерименту полягав у наступному: учасникам експериментальної групи пропонувалося вільно пересуватися по приміщенню при цьому «ототожнившись» з ключовою подією з історії України (на свій розсуд).

Після того як група набувала певного консенсусу у своїх переміщеннях, дійство зупинялось. Ведучий пропонував всім учасникам за годинниковою стрілкою (починаючи з середини групової фігури) називати вибрані історичні події й відповідати на запитання, чому вони вважають «свою подію» ключовою в розвитку України, її культури та ментальності. Учасники зазвичай без особливих труднощів виконували це завдання. При цьому їх розстановки в просторі переносились на дошку ведучим, який пропонував назвати чи намалювати символ «своєї події», що оприявнив би її смисл.

Таким чином з'являлась символічна конфігурація групового несвідомого стосовно заявленої теми «Національний міф». Показово, що в ході цієї роботи виявлялося емоційно-ціннісне ставлення учасників до української спільноти, її «друзів та ворогів», історичної долі. Відкриттям було наступне: учасники, які «загадали» ті самі чи близькі за змістом або хронологічним принципом події, спонтанно опинялися поруч один з одним та оприявнювали варіативні смисли та символи «своєї події».

«Носії» негативних травмуючих подій дислокувалися зазвичай всередині групової фігури, отже в глибині групового несвідомого зосереджувалися «голодомор», «винищення язичницьких традицій давньої Русі», «Чорнобиль», «репресії» і т.ін. Ці закономірності виявилися у всіх восьми ПГ та ЕГ.

В ЕГ було запроваджене розгорнуте психодраматичне опрацювання об'єктивованих групою символів, фігур та їх розстановок (за методом Б. Хелінгера). Це виявило низку специфічних ціннісно-сміслових характеристик етнокультурної міфотворчості українців.

По-перше, це - увага до тендерної проблематики в історії та національному міфі України, актуальність архетипу матері-Батьківщини, яка «упосліджена з боку чужорідного чоловічого первня», необхідність катарсису.

По-друге, тема «смерті, яка стала частиною життя українців», необхідність виходу на новий рівень усвідомлення колективних травм голодомору, репресій і т.ін.

По-третє, проблематика взаємодії поколінь у родинах та суспільстві взагалі, узгодження їх цінностей, смислів, бачення історії і т.ін.

По-четверте, ідентифікаційний ресурс української історії та культури, що був оприявлений учасниками групової роботи у вигляді персонажів творів літератури («Тарас Бульба» М. В. Гоголя), музики (опера «Мазепа» П.І. Чайковського), живопису (картина І.І. Рєпіна «Козаки пишуть листа турецькому султану»),

По-п'яте, тема жертви та відплати в історії України, етичний модус «священної помсти», що може перерости у кровопролиття.

Вцілому культурно-історичний простір національного міфотворення оприявнив досить показову бінарність вмістів групового несвідомого: ЕГ поділилася на тих, хто «не мав сили розпрощатися з травмуючим минулим» і «готових до формування образу позитивного майбутнього України». Між ними існували «посередники», які вели переговори стосовно можливої консолідації. Результат був очевидним: група піднялася в міфотворчому процесі на рівень нових образних узагальнень - архетипів та символів.

Завершення роботи групи відбулося у груповій скульптурі, що за інтерпретаціями учасників, нагадувала корабель, який «запустили у подальше плавання» (на етапі післядії він постав у малюнку учасниці цієї групи (див. додаток 5.1.). Показово, що у восьми ПГ та ЕГ цілісна фігура розстановок, на думку учасників, мала яскраво виражену символічну форму. В ЕГ нею виступив корабель. У восьми ПГ це були: мапа України, тризуб, знак питання, телефон (символ зв'язку з іншою реальністю - минулим) і т.ін. В кожній з

восьми ПГ на завершення другого етапу експерименту виконувалося завдання спільного синтезування міфологічного нарративу «Книга буття України» з написаних окремими учасниками. Це стосувалося й експериментальної групи, завдання якої розширилося до спільного синтезування текстів трьох ПГ з південного регіону та тексту своєї групи.

ЕГ поставила собі за мету дискурсивний і нарративний аналіз текстів ПГ центрального та західного регіонів. На основі продуктів етнокультурної міфотворчості цих груп було синтезовано нарративи «Книга буття України» з точки зору південної, західної та центральної України (приклад див. у додатку 5.1). В цих текстах зосередилися виділені студентами символи, міфологеми та смисли українського буття за принципом певного сюжету, пережитого народом.

Поточнімо, що створення цих текстів відбувалося за наступним алгоритмом. Кожна група опрацьовувала всі нарративи «Книга буття України» після групової роботи з несвідомим, зводячи їх в один текст на основі наявних в них індивідуальних метафор та символів. Це уможливилось шляхом «спресовування» найбільш яскравих та емоційно забарвлених фрагментів авторських текстів в єдиний груповий міфологічний нарратив. Потім групові тексти з одного регіону об'єднувалися між собою та узагальнювалися за участю ЕГ і, таким чином, поставала суб'єктивна картина історичного шляху України з точки зору даного регіону - «Книга буття України». Матеріали першого та другого етапів формувального експерименту подані в додатку 5.2, 5.3, 5.4.

Підводячи підсумки другого етапу формувального експерименту, що постав в ЕГ у вигляді спільночинкової дії етнокультурної міфотворчості, зазначимо що основним способом формувального впливу у цій групі було взаємозабов'язування у спільному визначенні мети - синтезування ціннісно-сміслових та предметно-дієвих передумов створення консолідуючого національного міфу на основі міфологічного образу майбутнього України. Здійснювався спільний вибір відповідних засобів, спільне прийняття рішення щодо досягнення мети та його виконання.

Основним методичним засобом на цьому етапі було опрацювання міфологічних образів групового несвідомого за допомогою елементів психодрами, міфодрами, символдрами, та елементів методу розстановок (за Б. Хелінгером). Це опрацювання спільно рефлексувалося у дискурсивних практиках, в ході яких було зроблено спробу розв'язати конфлікт між існуючими в учасників ЕГ уявленнями про етнічну реальність та новим баченням власного «Я» як суб'єкта української культури, що може перетворювати цю реальність у спільному вчинку етнокультурної міфотворчості. На цій основі ЕГ було спільно синтезовано міфологічні нарративи «Книга буття України» з точки зору різних регіонів.

На третьому етапі формувального експерименту проводилося два соціально-психологічних тренінги «Практики національного міфотворення в мультикультурних регіонах», перший з них за участю групи експертів-науковців (далі ГЕК-науковців); другий - за участю ЕГ. Метою цього етапу було узагальнення всіх попередніх етапів формувального експерименту в змістовому, динамічному та методичному аспектах, рефлексування та оцінювання етнокультурної міфотворчості українців. Це надало можливість ствердно відповісти на запитання, чи є етнокультурна міфотворчість українців умовою створення консолідуючого національного міфу. Послідовно проводилося дві сесії: в місті Черкаси у червні 2012 року (n=15) та в місті Одеса в експериментальній групі у вересні 2012 року (n=25).

В Черкасах тренінг відбувався в межах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-психологічні проблеми цілісності українського суспільства». Група складалася з представників психологів-експертів трьох регіонів: центрального, південного, західного.

Алгоритм роботи в ГЕК-експертів та ЕГ передбачав наступні кроки: 1) учасники спонтанно обирали картки з назвою регіону. Цей прийом використовувався з метою елімінації стереотипних уявлень про пріоритетність, репутабельність того чи іншого

регіону. Окрім того, він дозволяв виявити несвідоме «тяжіння» учасника до регіональної міфології певної частини України. Загалом, учасники тренінгу погодились з тим, що зроблений вибір слушний і підтвердили власну мотивацію бути експертом з рефлексування цінностей та смислів національної консолідації з точки зору даного регіону. В ЕГ відбувалося самовизначення в ситуації та спостерігалася мотивація здійснення спільного вчинку консолідації українського суспільства.

2) Кожній з трьох підгруп експертів були надані матеріали першого та другого етапів формуального експерименту, що стосувалися відповідно Київського, Одеського та Львівського регіонів. До групи прикріплювався консультант, що брав участь у попередній обробці та узагальненні результатів.

Експерти детально вивчали списки історичних подій, які були названі у якості найбільш значущих студентами з визначених регіонів. Виокремлювалися найбільш частотні з цих подій, з їх культурно-історичними смислами експерти працювали за допомогою дискурсивних практик. Потім розглядалися ідентифікаційна матриця та міфологічний нарратив «Книга буття України» з точки зору даного регіону.

3) Дискурсивні практики експертів полягали у тому, щоб дійти висновку стосовно основних міфологем, які пропонує певний регіон всій Україні в якості смислової основи консолідації. На шляху до цієї мети, експерти активізували візуальну модальність сприйняття цих міфологем, в результаті чого виникали образи малюнків. До малюнка додавалась вербальна метафора - слоган, сентенція, прислів'я і таке інше, які оприявнювали основну ідею, «мораль» міфу. Цей прийом дозволив підключити як образне так і словесно-логічне мислення експертів і таким чином сприяв всебічній інтерпретації міфологічного матеріалу.

4) Реміфологізація ГЕК-науковців та ЕГ імпліцитно присутнього в продуктах етнокультурної міфотворчості прообразу національного міфу, переведення його семіотичного ресурсу на більш високий рівень узагальнення, враховуючи забарвленість регіональної міфології, надала можливість поглянути, наприклад, на одеську регіональну міфологію як на позитивну складову консолідуючого національного міфу, яка може компенсувати колективні травми інших регіонів.

Зокрема, учасники ЕГ дійшли висновку, що одеський оптимізм, почуття гумору, чудовий клімат (як природний так і психологічний), «усміхненість долі до одеситів», відсутність у них колективних травм (голодомору, Чорнобилю і т. ін.), досвід мультикультуралізму - це та основа, яка потрібна для консолідації різних регіонів України. Тим більше, що Одеса - молоде місто, порівняно з Києвом чи Львовом і несе в собі «пасіонарну енергію» та «здоровий авантюризм». Місто - «морські ворота України». Тому учасники ЕГ, порадившись, вирішили «намалювати корабель з надмуханим вітрилом, яскраве сонце і море» (див. додаток 5.3.1.). Вони підписали цей малюнок фразою: «Щастя!». Нагадаємо, що тема корабля вже виникала у груповій скульптурі ЕГ, що постала на другому етапі формуального експерименту. Тобто цей символ виявився значущим для національного міфу України.

Не настільки оптимістичними були висновки учасників тренінгу щодо львівського регіону. Ознайомлення зі списком історичних подій, ідентифікаційною матрицею та міфологічним нарративом львів'ян викликало в учасників тренінгу суперечливі почуття та думки. З одного боку, бачення України, з точки зору Львова, асоціювалося з соняхом, з іншого - з депресивними образами «мертвого чорного дерева із зашморгом на вітах». Останній малюнок супроводжувався риторичним запитанням: «Де поділися герої-пасіонарії, через брак яких потерпає не тільки західна, а й уся Україна?».

Мігрантські настрої жителів західного регіону стали предметом вербалізації. Зокрема, народився слоган: «Тікати, пасивно чекати або змінювати ситуацію - кожен робить свій вибір!». Зрештою, стосовно символу консолідації України з точки зору львівського регіону не було знайдено консенсусу серед учасників тренінгу. Основні смисли консолідації, які пропонувалися всій Україні «львів'янами»: високий статус

жіноцтва західної України, творчий потенціал та гарний смак, вишуканість, тяжіння до західно-європейського менталітету.

Щодо київського регіону, вивчивши відповідні продукти етнокультурної міфотворчості, учасники тренінгу підкреслили наступні смисли консолідації: центральне столичне положення Києва, що передається міфологемою витоків, «коріння, з якого можуть піднятися нові паростки». В символічному малюнку ідея проростання нової генерації стала ключовою. Слоган до нього підсилював цей смисл: «Я проросту крізь терни й пустоту. Все більше й більше. Я уже расту». Додатковим слоганом був такий: «Намагаємось зберегти те, що маємо. Проростаємо, ростемо і мужаємо!».

Отже, учасникам ЕГ вдалося виявити основні міфологеми, які пропонувалися респондентами з різних регіонів України в якості смислової основи консолідації. Це стало можливим завдяки спільному вчинку етнокультурної міфотворчості учасників ЕГ.

Після дискурсивних практик, малювання, створення вербальної метафори учасниками ЕГ вони поставили за мету звести в одне ціле продукти етнокультурної міфотворчості ПГ з різних регіонів (див. додаток 5). Для цього після презентації висновку стосовно основних міфологем, група «делегувала» одну видатну «історичну особистість» з кожного регіону на «Всеукраїнське віче». Це психодраматичне дійство фасилітувало наступний спільний вчинок етнокультурної міфотворчості, створюючи мотивацію консолідувати суспільство за допомогою національного міфу.

«Видатні історичні особистості», які були «делеговані» учасниками ЕГ: з Одеси (герцог де-Рішельє), Києва (князь Володимир Хреститель), Львова (Ярослав Мудрий), вступали у взаємодію між собою, а також взаємодіяли з уособленими образами голодомору й Трипільської культури, які учасники спільно визначили як найбільш значущі в культурно-історичному просторі України. В результаті цієї взаємодії були виокремлені ціннісно-смислові основи консолідації українського суспільства, які постали у груповій скульптурі «Україна на шляху в ЄС: що візьмемо із собою». Остання демонструвала вирішення суперечностей між чоловічим та жіночим первинями у психіці українців, між місцевим та запрошеним ззовні керівництвом, між позитивною та негативною версіями історії України.

В ході післядії спільного вчинку етнокультурної міфотворчості стосовно консолідації української нації було синтезовано метафоричну модель «інтеграції українців у Європу» в ролі пасіонаріїв, які започаткують нові позитивні тенденції в суспільстві. Післядії цього спільного вчинку етнокультурної міфотворчості проявилася у вигляді суб'єктивних смислів та цінностей національної консолідації, які відобразились у нарративах та малюнках. Найбільш показовий малюнок поданий у додатку 5.4, він створений учасницею цього тренінгу й передає цілісний символ консолідуючого національного міфу України - Світове Дерево.

Подальше розгортання післядії згаданого спільного вчинку відбувалось, зокрема, підчас педагогічної практики студентів, в ході якої учасники тренінгу проводили ділові ігри зі старшокласниками на тему «Консолідація української молоді різних регіонів».

Інформативність тренінгу оцінювалась його учасниками за три-бальною шкалою. При цьому, 80% учасників оцінили його на три бали, 20% на два бали. Давалася оцінка можливості використання отриманої інформації для подальшого створення консолідуючого національного міфу. 80% учасників оцінили цю можливість у три бали, решта у два бали.

Підводячи підсумки цього формуального експерименту, зазначимо, що в ЕГ виявилась взаєморефлексія в післядії здатності виокремлювати цінності і смисли національної консолідації, що стоять за продуктами етнокультурної міфотворчості представників мультикультурних регіонів. Мала місце спільна рефлексивна оцінка вчиненого, настанова на конструювання нової ситуації та новий спільний учинок по створенню консолідуючого національного міфу.

Спільний учинок етнокультурної міфотворчості в ході формувального експерименту уможливив індивідуальне авторське міфотворення його учасників, що відбулося в спільному досвіді створення соціально значущих символів та смислів для подальшої побудови консолідуючого національного міфу й фасилітувало екзистенціальне проектування учасників експерименту в поле етнокультурної спільноти. Отже, етнокультурна міфотворчість українців в її змістових та динамічних характеристиках виступила в якості умови створення консолідуючого національного міфу.

Взаємодія між образами минулого, теперішнього і майбутнього України стала процесуальною основою розгортання етнокультурної міфотворчості учасників експерименту. Метафори, символи, міфологеми «Книги буття України», як підґрунтя конструювання її історичного шляху зумовили характерні властивості цього міфологічного тексту.

Характерні властивості етнокультурної міфотворчості українців, що відобразились в міфологічному тексті «Книга буття України»

1. Нелінійність, відсутність жорсткої хронологічної впорядкованості історичних етапів.
  2. Нонфінальність, відкритість, принципова незавершеність історичного шляху України.
  3. Зворотність руху часу, повернення до вже пройдених історичних етапів.
  4. Цілісність історичного шляху України, що переживається як значущий модус, організований навколо певного архетипу, відображеного у символі, який розгортає нові культурно-історичні смисли.
  5. Постаті видатних історичних діячів як символи, що позначають пластичні соціокультурні ролі в теперішньому і майбутньому.
  6. Рухливість зв'язків між подіями минулого, теперішнього і майбутнього України, динамічність її буття.
  7. Контекстуальність «Книги буття України», її перегук з історичним шляхом та сьогоденням європейців.
  8. Міфотворчий потенціал меж між чоловічим і жіночим, старим і новим, добром і злом., що породжує нові культурно-історичні смисли українського буття.
  9. Сюжетна обумовленість оповіді про життя України, що задає подальшу його траєкторію.
  10. Символічний простір значущої взаємодії з іншими (спільнотами, націями, собою як Іншим і т.д.), який моделює нові непередбачувані сюжетні лінії «Книги буття України».
  11. Залежність образу майбутнього України від способу взаємодії українців зі світом.
  12. Вплив специфічних властивостей (семіотизація та наративізація себе) постмодерних особистостей представників молодого покоління як авторів «Книги буття України» на її стиль: мозаїчність, колажність, бриколаж.
  13. Можливість редагування, ускладнення чи спрощення тексту «Книги буття України» внаслідок звернення до нових смислів метафор і символів, врахування нових аспектів суб'єктивного досвіду етнонаціональної спільноти.
  14. Зв'язок «Книги буття України» з автонаративом «Я в українському минулому, сьогоденні і майбутньому» як вписування своєї біографії в цю книгу і, навпаки, акцентування складеності «Книги буття» з таких біографій, з образів, почуттів, значень, життєвих подій.
  15. Інтерпретація суб'єктивного досвіду етнонаціональної спільноти, його переосмислення, структурування, пов'язування з пережитим минулим і прогнозованим майбутнім.
- Отже, «Книга буття України» постала як відкритий міфологічний текст, що

взаємодіє з усім культурним контекстом, у якому перебуває особистість, політичною ситуацією, економічною кризою, масовою культурою, мистецтвом, релігією і т.ін.

Експертна оцінка експериментального ефекту формування здатності до етнокультурної міфотворчості у спільному вчинку

Мета. Оцінити сформованість у представників ЕГ, порівняно з представниками КГ, здатності до етнокультурної міфотворчості на основі наративного аналізу продуктів цієї міфотворчості, а саме міфологічних наративів «Книга буття України», синтезованих експериментальною (n=25) та контрольною групами (n=25). Експериментальною групою виступила академічна група студентів-психологів, починаючи з другого до четвертого курсу, що була залучена в експеримент впродовж 2009-2012 років (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова). Ця група наприкінці експерименту синтезувала текст «Книга буття України». Контрольною групою була також академічна група студентів-психологів четвертого курсу того ж університету, яка отримала завдання: синтезувати текст «Книга буття України».

П'ять показників, що свідчать про сформованість здатності до етнокультурної міфотворчості були виділені до формувального експерименту на основі теоретичного та емпіричного дослідження символотворчості та смислоутворення як механізмів актуалізації етнокультурної міфотворчості. Смислоутворення є ключовою функцією міфу. Міф обумовлює постановку культурних смислів, задає певну смислову матрицю, що реалізує себе в соціокультурному контексті (дивись підрозділ 4.5.). Творення нового ціннісно-смислового простору етнічної спільноти шляхом спільного вчинку етнокультурної міфотворчості уможливорюється на основі аксіологічної функції міфу - міф задає певну ціннісну шкалу, транслює базові цінності культури (дивись підрозділ 3.4.). Цінності та смисли оприявнюються в міфологічному наративі через символи, які уможливають відношення суб'єкта з зовнішнім й внутрішнім світом. Занурюючись в архетипове поле історичного досвіду, особистість та спільнота транслюють культурно-історичні смисли та трансформують їх через постановку нових символів в етнокультурній міфотворчості. Тому насиченість символіки міфологічного наративу «Книга буття України» свідчить в наших дослідженнях про сформованість здатності до етнокультурної міфотворчості.

Виокремлені нами показники виступили також ознакою суб'єктивної та соціальної значущості цінностей та смислів етнокультурної міфотворчості і використовувалися як в експертній оцінці відповідей на питання анкети, так і в наративному аналізі наративів «Книга буття України».

Зокрема, спираючись на них, в експериментальній та контрольній групах в ході анкетування на початку експерименту було констатовано усвідомлення цінностей та смислів етнокультурної міфотворчості, відповідно, в експериментальній групі - 20%, а в контрольній - 30%.

Показники сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості

- 1 • Культуротворчі ідеї та форми їх реалізації.
2. Образ майбутнього України.
3. Відчуття спільної історичної долі.
4. Ідентифікаційна матриця: символічні події і постаті української історії.
5. Інтернальність, відповідальність за трансляцію та трансформацію традиції етнокультурної спільноти.

Виділення вищезазначених показників не передбачали акцентування експериментатором заздалегідь заданих цінностей і смислів етнокультурної міфотворчості. Його завданням було надання еколого-фасилітативного супроводу усвідомлення студентами відповідних цінностей і смислів, що поставали в конкретній групі, стосовно міфологічного образу майбутнього України. Задавалася лише загальна дискурсивна формація української історії та культури, що доповнювалася і

розширювалась за рахунок етнокультурної розмаїтості групи та індивідуальних особливостей її учасників. В кінцевому результаті передбачалося окреслення групою ціннісно-смыслового поля, в якому уможлилювалась етнокультурна міфотворчість.

Експертна оцінка проводилась на початковому і прикінцевому етапі формуального експерименту. До складу експертів ввійшли п'ять осіб: аспіранти (психологи та політологи), що писали кандидатські дисертації з близької до теми формуального експерименту проблематики. Такий склад експертів був зумовлений: по-перше, їх професійною компетентністю, по-друге, близькістю за віковими характеристиками до учасників експерименту та по-третє, необхідністю працювати в режимі неформальної групи (склад якої становить від п'яти осіб). Вони обробляли відповіді учасників експериментальної та контрольної групи на спеціально розроблену нами анкету та проводили нарративний аналіз текстів «Книга буття України».

Критерії обробки анкети

- 1 бал - відповідь формальна, неінформативна. Ознаки міфотворчості відсутні.
- 2 бали - відповідь неповна. Початкове розуміння специфіки міфотворчості.
- 3 бали - відповідь розгорнута, але розмита. Фрагментарність міфотворчого висвітлення проблеми, що поставлена у запитанні.
- 4 бали - відповідь розгорнута і добре структурована, вдало використовуються засоби міфотворчості.
- 5 балів - відповідь демонструє прояви індивідуального авторського міфотворення: суб'єктність, високий рівень міфотворчого узагальнення.

АНКЕТА

для визначення ступеню сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості у студентів Інструкція.

Дайте, будь-ласка, відповідь на наступні запитання, використовуючи образні вислови, метафори, символи та міфологеми.

1. Що Ви розумієте під культуротворчими ідеями? У яких формах вони реалізуються для України?
2. За якими психологічними властивостями можна розробити ідентифікаційну матрицю, спираючись на символічні події і постаті української історії?
3. У чому виявляється Ваше переживання спільної історичної долі зі своїм поколінням та етнокультурною спільнотою?
4. Які суттєві риси образу майбутнього України, на Ваш погляд?
5. Як Ви виявляєте свою відповідальність за трансляцію та трансформацію цінностей і смислів етнокультурної спільноти, з якою Ви себе ідентифікуєте?

На прикінцевому етапі експерименту, контрольна та експериментальна групи отримали те ж саме завдання: дати відповіді на питання анкети. Оцінка цих відповідей експертами показала, що в експериментальній групі 90% учасників продемонстрували високий та середній рівень сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості.

В свою чергу в контрольній групі, 50% учасників продемонстрували середній рівень сформованості цінностей та смислів національної консолідації. Ці результати були доповнені нарративним аналізом текстів «Книга буття українського народу», що писалися експериментальною групою наприкінці експерименту, а контрольною групою синхронно з експериментальною, але без будь-якої підготовки.

Подамо ці тексти і продемонструємо, як здійснювалося кодування символів за показниками сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості, які використовувалися на етапі анкетування.

Експериментальна група «Книга буття українського народу»

Прошлое. Очень богатое прошлое закаляло народ¹¹; Оглядываясь на прошлые

победы и поражения, мы надеялись не повторять старых ошибок^[1:5:3]. Наша история насыщена эмоциональными событиями^[3]: постоянное желание власти, мести и вместе с тем, чувство свободы и независимости^[4]. Что же происходит в последние несколько десятилетий? Народ подвергнут коренному перелому¹⁵¹.

История нашей мелодичной матушки Украины - ее фундамент^[1:3:4:5]. Слишком много народ Украины натерпелся за короткое время^[3]: голодомор - скорбное событие, народ пытались поставить на колени^[3:4]. Голодомор учит радоваться тому, что есть^[5]. В результате мужественных и трагических событий¹⁵¹ Украине нелегко было пробиваться «в люди»⁵. Большое спасибо нашим предкам за то, что воевали¹⁵¹ за нас и все-таки отвоевали^[3:1].

Настоящее. Украина богатая страна, которой правят недостойные люди^[5]. И каждый из нас - это частичка Украины^[3:5]. Народ потерял такие ценности как, дружба, любовь, уважение, прощение^[1:5]. Власть становится тоталитарной на фоне сплошной конфликтности^[5:1]. Мы сталкиваемся с проблемой самореализации^[3]. В Украине сложно сделать карьеру^[3]. Нет уверенности в завтрашнем дне^[3]. Поля засеяны^[1] пшеницей, буряком, гречкой, как можно голодать^[4:5]? Украина в лабиринте, она зашла в тупик^[3:5]. Украина пока не встала с колен^[3:4], но народ умеет возрождаться из пепла^[1:3:4].

Украина как маленький ручеек, который впадает в реку под названием «Западная культура»^[1:3:5]. Мы не вписываемся в ряд стран Западной Европы^[1:3:5], Европа не видит в нас равных^[3:5], а видит чужаков^[3:5].

Наш народ не сдастся^[1:3:5] и не сдастся никогда^[2:3:5]. Есть чем гордиться^[3:4:5] и от чего оттолкнуться^[3:1:5], но как правильно истолковать^[1:4] и взять для себя именно то, самое важное¹⁵¹? Хочется, чтобы об Украине знали все^[2] и были очень хорошего мнения^[2] и брали что-то интересное для своих стран^[1:5:4:2]. Именно мы должны заботиться о будущем и действовать^[2:3:5:1].

«Что именно сейчас происходит у нас в стране^[3], почему¹⁵¹; кто мы¹⁴¹, для чего мы здесь¹⁵¹, что дальше^[2:4]», - молодежь об этом задумывается очень часто^[3:5], эти размышления приходят к нам неспроста^[1:5]. Украина еще не сдалась^[1:3]. Если Украина, то только украинский язык^[4:5:3:1:2] и украинские обычаи^[4:5:3:1:2].

Будущее. Кто не знает своего прошлого, тот не достоин будущего^[1:2:4:5]. Людей постепенно будут прессовать^[2:5]. Но хорошо, если все останется так, как есть^[4:5:2]. Мудрость и трудолюбие дадут возможность добиться немалых результатов^[1]. Хорошо бы не делать прошлых ошибок^[5:2]. Человек не должен думать, что то, что он делает, всем нужно^[1], оно нужно только ему и еще немногим^[3:5]. Делать все для расцвета Украины^[1:3:5:2]: прививать детям любовь к искусству^[1:3:5:2], воспитывать их сильными и справедливыми^[1:3:5:2], прививать уважение к старшим^[1:3:5:2]; не завидовать, а помогать^[1:3:5:2], оставить светлый след нашего поколения^[2:3:5:1].

Необходимо оценить уникальность своего места на политической карте^[1:3:5], иначе путь на Запад для нас окажется плачевным^[2:3:5]. И если слишком приблизиться к России, то мы станем ее марионеткой^[5:3:2]. Мы должны дружить со странами Западной Европы и с Россией^[1:2:3:5], взять самое лучшее у развитых стран^[4:1:2], но при этом не забывать о братьях славянах^[1:2:3:5]. Тогда благополучие нам обеспечено^[2:3:5]. Искать свою судьбу нужно именно тут, именно на Родине^[1:2:3:5].

Контрольная группа «Книга буття українського народу»

Прошлое. Жили-были три сестры красавицы да умницы^[1]. Россия, Украина и Белоруссия. Жили они дружно и ладно^[1], помогали друг дружке во всем^[1] и поддерживали^[1]. Любили и почитали^[1] они своего крестного - князя Владимира^[4], который указал им путь к истинной вере христианской. Но прошло время, повзрослели сестры, возгордились^[4]. Начали ссориться друг с другом, обижаться, правду утаивать и по мелочам друг дружке пакостить. Тогда они решили, каждая жить сама по себе^[5].

Украина как самостоятельное государство относительно молода^[3]. Помог ей родиться Богдан Хмельницкий^[14], но его роль в истории страны неоднозначна^[11]. С одной стороны, он помог народу обрести свой дом^[3] и осознать себя как способного самому решать свою судьбу^[5]. Однако, не смог в силу того, что он все-таки человек^[11], сберечь независимость Украины^[5].

Настоящее. Наша Украина - молодая, красивая девушка^[4], которой после становления^[4] всего лишь 22 года^[3]. Но была у Украины одна проблема: за нее сражались два рыцаря - Янукович и Ющенко^[1:3:4]. И назвали они это сражение Оранжевой революцией^[11].

Долго шла битва, но потом Украина выбрала Ющенко^[4:5], потом она поняла, что это все же не ее принц^[5]. Тогда она пошла на свидание с Януковичем^[4:5]. Сейчас Украина продолжает ходить на свидания, нозадумывается том, чтоэто тоже нее принц^[11]. Наблюдая за Украиной, мы надеемся^[2], что она все женайдетдостойного кавалера, с которым расцветет полными красками и станет счастливой^[4]. Надеемся, что это произойдет очень скоро^[3]

Уникальный случай, когда народ и его правительство идут как будто разными дорогами в одну сторону^[1:3]. Самое замечательное в этом, что не важно, куда мы идем: в Евросоюз^[1:4], Таможенный союз^[1:4], на восток^[1:4] или на запад^[1:4], народ Украины все также уверен в своей уникальности^[3]. В каждом украинце живет казацкая удаль^[1:4]. В каждой украинке - чернобровая и кареглазая милая девушка с длинной косой, поющая колыбельные своим детям^[1:4].

Будущее. Мы ждем, что родится новый лидер^[1:2], и мы снова сможем заявить о себе всему миру^[3:4]. Мы думаем, что скоро Украина войдет в новую семью, в Европу^[2:4] и заживет богато, счастливо и благополучно^[1:2]. Мы надеемся принять правильное решение^[5], потому что право на ошибку мы уже использовали и не раз^[3].

У нас при условии стойкости национальных качеств^[4], языка^[4] - большое будущее^[2], потому что богатый опыт^[3:4]. Нам украинцам не страшны войны и революции^[1:4:5]; мы их видели столько, сколько ни одна страна не пережила^[3:4].

Национальный настрой и патриотизм^[1] - неотъемлемая часть нашего бытия^[3], поскольку прожить такую историю^[4] и на протяжении всех веков сохранить веру в объединение^[1], в свободу^[1] может только поистине сильная нация^[4].

Благополучное будущее Украины возможно лишь при условии абсолютного единства^[1:2], наличия общенациональной идеи^[1] и стратегии^[1]. Конечно важен момент развития туризма, привлечение гостей^[2], чтобы они оценили все прелести Украины, ее красоту, ее прекрасных людей, единственную страну с натуральными продуктами и вкуснейшей едой^[4].

Експерта оцінка

Експерти оцінили сформованість у представників контрольної та експериментальної груп здатності до етнокультурної міфотворчості на основі наративного аналізу продуктів цієї міфотворчості, а саме міфологічних наративів «Книга буття України», синтезованих цими групами. Ціннісно-сміслові складові етнокультурної міфотворчості оприявнилися в міфологічному наративі через символи, які уможливили відношення колективного суб'єкта з зовнішнім й внутрішнім світом. Занурюючись в архетипове поле історичного досвіду, учасники експериментальної групи транслювали культурно-історичні смисли та трансформували їх через постановня нових символів в етнокультурній міфотворчості. Тому насиченість символіки міфологічного наративу «Книга буття України» свідчить в наших дослідженнях про сформованість здатності до і етнокультурної міфотворчості.

Після кодування текстів здійснювалися підрахунки кількості символів, які виступили в якості індикаторів сформованості здатності до етнокультурної міфотворчості.

- 1) Культуротворчі ідеї та форми їх реалізації - експериментальна група 28, контрольна - 1 23.
- 2) Образ майбутнього України - відповідно 23 та 9.
- 3) Відчуття спільної історичної

долі - 42 та 12. 4) Ідентифікаційна матриця: символічні події і постаті української історії- 17 та 24. 5) Інтернальність, відповідальність за трансляцію та трансформацію традиції етнокультурної спільноти - 47 та 7. Ми виходили з того, що найвищі результати відповідають максимально високому ступеню сформованості цінностей і смислів. Відповідно, середній ступінь складав половину від максимального і т.д.

Всього виявилось шість ступенів сформованості цінностей і смислів національної консолідації - від 0.5 бала до трьох балів (0.5 бала - дуже низький, 1 бал - низький, 1.5 бала - нижче середнього, 2 бали - середній, 2.5 бали - вище середнього, три бали - високий). Узагальнена експертна оцінка сформованості цінностей та смислів національної консолідації подається у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Узагальнена експертна оцінка здатності до етнокультурної міфотворчості

«...паінісір окгрпмментаљної та кон гцольної груп

Тип групи	Показники суб'єктивної та соціальної значущості цінностей та смислів національної					Х	Середній бал
	1	2	3	4	5		
експериментальна	3	3	3	2	3	14	2,8
Контрольна	2.5	1	1	3	0,5	8	1,6

Експериментальний ефект формування здатності до етнокультурної міфотворчості висвітлений у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати Формування здатності до етнокультурної міфотворчості

Група	Характеристик а до експерименту	Характеристика після експерименту	Зміни, які відбувалися в результаті експерименту	Експериментал ьний ефект
Експериментальна	20%	93%	73%	73% - 23% = 50%
Контрольна	30%	53%	23%	

Висновок. Отже, в ході формування експерименту «Етнокультурна міфотворчість українців у процесі створення консолідуючого національного міфу» було доведено, що в учасників ЕГ сформовано здатність до етнокультурної міфотворчості, експериментальний ефект при цьому склав 50%. Занормативами формувальних експериментів це є досить високим показником.

Висновки до розділу.

В результаті формування експерименту були емпірично обґрунтовані та верифіковані основні теоретичні положення соціально-психологічної концепції етнокультурної міфотворчості особистості. Етнокультурна міфотворчість - це синтетичне і багаторівневе явище, що відображає здатність людини розпізнавати архетипово- символічні змісти, взаємодіючи з ними, розкриватисвй культурно- історичний і соціально-психологічний потенціал. Етнокультурна міфотворчість виступає важливою формою пізнання, самоактуалізації, саморозвитку та самоздійснення особистості, особливо в умовах культурної глобалізації. У процесі спільного вчинку етнокультурної міфотворчості створюються ціннісно-сміслові та предметно-дієві передумови консолідації етнонаціональної спільноти. Етнокультурна міфотворчість ґрунтується на індивідуальному авторському міфотворенні, яке узгоджує етнокультурну картину світу та індивідуальний образ світу суб'єкта і лежить в основі формування та розвитку

національного міфу, оскільки відображає взаємозв'язок ментальності особистості як суб'єкта й етносу як колективного суб'єкта.

У процесі формування у студентської молоді здатності до етнокультурної міфотворчості у спільному вчинку визначено її ціннісно-сміслові та предметно-дієві складові, а також механізми здійснення.

Гіпотеза стосовно того, що ціннісно-сміслові та предметно-дієві складові етнокультурної міфотворчості студентів, а також механізми її здійснення можливо виявити в ситуації спільного вчинку творення консолідуючого національного міфу в цілому підтвердилася. У процесі формування здатності до етнокультурної міфотворчості у спільному вчинку було визначено ціннісно-сміслові та предметно-дієві складові етнокультурної міфотворчості, а також механізми її здійснення у студентської молоді. Інтегральним соціально-психологічним механізмом є спільний вчинок, який систематизує дію решти механізмів актуалізації етнокультурної міфотворчості, а саме: психо-історичної реконструкції, психорезонансу, катарсису, сповідапності, символотворчості та смислоутворення, екзистенціального проектування. Етапами спільного вчинку етнокультурної міфотворчості були наступні.

- Самовизначення в ситуації необхідності актуалізації етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти для створення позитивного міфологічного образу майбутнього, що уможливить гармонійну самореалізацію молоді в українській культурі. Обговорення індивідуальних та групових проблем і суперечностей, що визначають специфіку ситуації спільного невдоволення існуючим рівнем взаємодії з етнокультурною традицією, формування та оформлення спільної думки щодо посилення ідентифікації з українською культурою, яке сприятиме гармонійній самореалізації молоді людини.

- Взаємопереконування в мотивації бути суб'єктом етнокультурної міфотворчості, який готовий до спільного опрацювання несвідомих міфологічних змістів образу майбутнього України шляхом співвіднесення індивідуального досвіду всіх учасників з суб'єктивним досвідом етносу. Актуалізація та узгодження мотивів індивідуальної та спільної діяльності, спільна участь учасників взаємодії у боротьбі мотивів, визначення та узгоджене прийняття мотиву, що переміг.

- Взаємозабов'язування у спільному визначенні мети — синтезування ціннісно-сміслових та предметно-дієвих передумов створення консолідуючого національного міфу. Спільний вибір відповідних засобів, спільне прийняття рішення щодо досягнення мети та його виконання.

- Взаєморефлексія в післядії стосовно здатності виокремлювати цінності і смисли національної консолідації, що стоять за продуктами етнокультурної міфотворчості представників мультикультурних регіонів. Спільна рефлексивна оцінка вчиненого, настанова на конструювання нової ситуації та новий спільний учинок по створенню консолідуючого національного міфу.

У ході проведення формувального експерименту були отримані ідентифікаційні матриці видатних особистостей та ключових історичних подій, що є основою для ситуації наступного спільного вчинку - створення консолідуючого національного міфу, а також синтезовані наративи «Книга буття України» з точки зору центрального, південного та західного регіонів України, в яких присутні символи та міфологеми консолідації українського суспільства, що задають образ майбутнього України. Виявлено спільні міфологічні мотиви, цінності та смисли, які уможливили синтезування вищезазначених наративів, а також візуальні прообрази майбутнього консолідуючого національного міфу.

Для обґрунтування емпіричних складових дослідження процесу національного міфотворення побудовано соціально-психологічну модель національного міфу, в основу якої покладені дані з різноманітних сфер досвіду етнонаціональної спільноти: художньої літератури та мистецтва, політики, етнопедагогіки, історіографії, філософського дискурсу, релігії та народних вірувань і звичаїв, побуту. Систематизуючи ці дані, соціально-

психологічна модель національного міфу уможливило подальший розвиток культурно-історичного потенціалу особистостей та етнокультурних спільнот у складі української нації-

Модель національного міфу має дві вісі. Перша з них - індивідуальний авторський міф як продукт спільного вчинку етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти. Індивідуальний авторський міф, таким чином, набуває не лише відображувальної, але й породжувальної функції, зокрема у створенні національного міфу, тому що в семантичному полі індивідуального авторського міфотворення присутні історично константні та модифіковані знаки у вигляді динамічної системи понять, образів, метафор, символів, міфологем. Другою віссю моделювання є суб'єктивний досвід етносу (його перцептивний шар - просторово-часова модель, семантичний шар - смисли як відношення між суб'єктом та об'єктами зовнішнього світу і ядерний шар суб'єктивного досвіду етносу, складовими якого є етнічно детерміновані смисли, архетипи) у поєднанні з індивідуальним досвідом особистості.

Констатовано, що дослідження структури і змісту національного міфу передбачає психо-історичну реконструкцію архетипів культури, оприявнених у значущих подіях та видатних постатях, зафіксованих в історичній пам'яті національної спільноти та інтерпретацію індивідуальних авторських міфів. Доречність такого підходу підтвердилася отриманням сукупності етнокультурних міфотворчих одиниць, що утворює систему з цілісною структурою. У функціональному плані основою застосування пропонованої моделі є спільний вчинок етнокультурної міфотворчості.

Основні концептуальні елементи соціально-психологічної технології створення консолідуючого національного міфу: етнічні константи як архетипна вісь культури, культурна тема етносу, ідентифікаційна матриця історичних подій і видатних особистостей етнокультурної спільноти та імідж-легенда нації. Загалом, всі ці концептуальні елементи пов'язані з символотворчістю.

Список використаних джерел

1. Барр В. Социальный конструкционизм и психология / В. Барр // Постнеклассическая психология. - 2004. - № 1. - С. 29-44.
2. Барский Ф. И. Представления об идентичности в рамках нарративного подхода / Ф. И. Барский, Д. А. Кутузова // Мир психологии. - 2004. - № 2 (38). - С. 67-77.
3. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика / Р. Барт; пер. с фр.; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. - М.: Прогресс, 1989. - 616 с.
4. Бевзенко Л. Д. Соціальна самоорганізація. Синергетична парадигма: можливості соціальних інтерпретацій: автореф. дис. д-ра соціол. наук: 22.00.02. / Л. Д. Бевзенко. - К., 2005.-36с.
5. Бевзенко Л. Д. Постнеклассическая наука - возможность социальных проекций / Л. Д. Бевзенко // Нелинейная динамика и постнеклассическая наука. - М.: РАГС, 2003. - С. 247-256.
6. Белянин В. П. Экспериментальное исследование психолингвистических закономерностей смыслового восприятия текста: дис. Канд. психол. наук: 19.00.01 / В. П. Белянин. - М., 1983. — 208 с.
7. Буян В. В. Міфотворчість як елемент політичної культури українського трансформаційного суспільства. - дис. на здобут. ступ. канд. політ. наук. - 23.00.03 - політична культура та ідеологія / В. В. Буян. - К., 2012. - 206 с.
8. Васютинський В. О. Інтеракційна психологія влади: Монографія / В. О. Васютинський. - К. : [б. и.], 2005. - 491 с.
9. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Из неопубликованных трудов / Л. С. Выготский. - М.: Акад. пед. наук. - 1960. - 500 с.

10. Гаджиев К. С. Политическая философия / К. С. Гаджиев- М.: Экономика, 1999. – 606 с.
11. Грабовська І. Україна в пошуках позитивного культурно-антропологічного типу / І. Грабовська// Сучасність. - 2001. -№3. - с.63-71.
12. Гриценко О. Своя мудрість: Національна міфологія та «громадська релігія» в Україні: Додаток до «нарисів української популярної культури» / О. Гриценко. - К.: Б.И., 1998.-183 с.
13. Грушевский М. С. Очерк истории украинского народа /М. С. Грушевский. - К.: Лыбидь, 1991. - 397 с.
14. Гумилёв Л. Н. География этноса в исторический период / Л. Н. Гумилёв. - Л.: Наука, 1990.-287 с.
15. Деррида Ж. Структура, знак и игра в дискурсе гуманитарных наук / Ж. Деррида; пер. с фр. Г. К. Косикова // Вестник Московского университета. - 1995. - № 5. - с. 170-189. - (Серия: Филология).
16. Джерджен К. Дж. Социальный конструкционизм: знание и практика / К. Дж. Джерджен; пер с англ. А. М. Корбута. - Мн.: БГУ, 2003. - 232 с.
17. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / О. С. Забужко. - К.: Факт, 2006. - 156 с.
18. Засєкіна Л. В. Феномен особистості у психо-семіотичному дискурсі / Л. В. Засєкіна // Вісник Прикарпатського ун-ту. філос. і психол. науки. Спеціальний випуск. - Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. - с. 6 - 11.
19. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. [Текст] / О. Злобіна, В. Тихонович; НАН України, Інститут соціології. - К.: Стило, 2001. - 238 с.
20. Калина Н. Ф. Лики ментальности и поле политики / Н. Ф. Калина, Е. В. Черный, А. Д. Шоркин. - К.: Агропромвидав України, 1999. - 184 с.
21. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості [Текст]: наукове видання / З. С. Карпенко. - Івано-Франківськ.: Лілея-НВ, 2009. - 512 с.
22. Климов Е. А. «Естественный» и «социальный» эксперименты в психологическом исследовании / Е.А. Климов / Методы исследования в психологии: квазиэксперимент / Под ред. Т. В. Корниловой. М.: Издат. группа «Форум» - «Инфра-М», 1998, с. 54-75.
23. Козловець М. А. Національна ідентичність у контексті глобалізації: соціально-філософський аналіз: дис. на здобут. ступ. докт. філос. наук. - 09.00.03 «соц. філософія та філософія історії» / М. А. Козловець. - К., Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010. - 444 с.
24. Колодій А.Ф. Національний вимір суспільного буття /А. Ф. Колодій. - Львів: Астролябія, 2008. - 368 с.
25. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала / Л. Костенко. - Л.: ВЦІНУ імені І. Франка, 2001. -52 с.
26. Кравченко С. А. Играизация российского общества (К обоснованию новой социологической парадигмы) / С. А. Кравченко // Общественные науки и современность. - 2002,-№6.-с. 143-155.
27. Кравченко С. А. Нелинейная социокультурная динамика: играизационный подход [Текст]: научное издание / С. А. Кравченко. - М.: МГИМО, 2006. - 172 с.
28. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітологічний аналіз / І.Кресіна / Ред. О. В. Василенко. - К.: Вища школа, 1998. - 392 с.
29. Кримський С.Б. Архетипи української ментальності / С.Б. Кримський / Проблеми психології ментальності / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; ред М. В. Попович. - К.: Наук, думка, 2006. - с. 273-302.
30. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. СПб.: Социально-психологический центр, 1996. 392 с.
31. Леви-Стросс К. Структурная антропология / К. Леви-Стросс. Пер. с фр. Вяч. Вс. Иванова. - М.: ЭКСМО-Пресс, 2001.-512 с.
32. Лозова О.М. Психосемантика етнічної свідомості /О. М. Лозова. - К.: Освіта України, 2007. - 402 с.
33. Ломов Б. М. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. М. Ломов. - М.: Наука, 1984. - 448 с.
34. Лурье С. В. Историческая этнология / С. В. Лурье. - М.: Аспект Пресс. - 1997. - 448 с.
35. Лурье С. В. Этнопсихология как наука об этнической самоорганизации личности / С. В. Лурье / Современная этнопсихология. / Под общ.ред. А. Е. Тараса. - Мн.: Харвест, 2003.-368 с.
36. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред В. О. Татенка. - К.: Либідь, 2006. - 360 с.
37. Мангейм К. Идеология та утопія / К. Мангейм. Пер.з нім. - К.: Наукова думка., 2008. -197 с.
38. Мединська Ю.Я. Колективне несвідоме як глибина детермінанта етнічного менталітету: дис. кандидата психол. наук: 19.00.01 / Ю. Я. Мединська. - Одеса, 2005. - 181 с.
39. Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. (Тези доповідей та матеріали Міжнародної конференції / За ред. Киричука О. В., Колісника О. П., Чепи М.-Л.А. - У 2- х частинах. - 4.1. -К.-Луцьк, 1994. - 177 с.
40. Методы анализа текста и дискурса [Текст] / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер. - Харьков: Гуманитарный Центр, 2009. - 356 с.
41. Мороз О. Модерна нація: Українець у часі та просторі / О. Мороз. - Львів: Універсум, 2001. -437 с.
42. Мороз О. Час інтелекту: сукупний український розум / О. Мороз, Ю. Саєнко. - Л.: Видавничий дім «Панорама», 2002.-96 с.
43. Панашина Д. П. Неопределимость мифа и особенности организации мифопоэтической картины мира / Д. П. Панашина // Вест. Моск. ун-та. - Сер.7. Философия. - 2001. - №6. - с. 88-108.
44. Подшивалкина В. И. Социальные технологии: проблемы методологии и практики / В. И. Подшивалкина. - Кишинев: Центральная типография, 1997. - 352с.
45. Потенціал особистості та тенденції його реалізації в умовах трансформаційних змін у суспільстві: колективна монографія / [В.І. Подшивалкіна, А.А. Бефані, О. В. Яремчук та ін.]; за наук.ред.В.І. Подшивалкіної. - Одеса: Фенікс, 2011. - 380с.
46. Почепцов Г. Г. Как ведутся тайные войны: психологические операции в современном мире / Г. Г. Почепцов. Ред. О. П. Котух. - Харьков: Консум, 2000. - 200 с.
47. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. - Л.: ЛГУ, 1986. -364 с.
48. Пятигорский А. М. Мифологические размышления. Лекции по феноменологии мифа / А. М. Пятигорский. - М.: Языки русской культуры, 1996. - 259 с.
49. Рикёр П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / П. Рикёр; пер. с фр. и вступит. ст. И. Вдовиной. - М.: КАНОН-пресс-Ц; Кучково поле, 2002. - 624 с.
50. Розин В. Семіотическіе ісследованія / В. Розин. - М.: ПЕР СЕ., СПб: Университетская книга, 2001. - 256 с.
51. Роменець В. А. Історія психології ХІХ - початку ХХ століття / В. А. Роменець. - К.: Вишашк., 1995.-С. 400-594.
52. Самохвалова В. И. Мифы для массового человека/ В. И. Самохвалова // Полигнозис. - 2001. -№1. - с. 120-139.
53. Слюсаревський М. М. Ілюзії і колізії. Нариси, статті, інтерв'ю на теми політичної та етнічної психології / М. М. Слюсаревський. Передне слово чл.-кор. НАН України М. В. Поповича. - К.: Гнозис, 1998. - 234 с.

54. Современная политическая мифология: содержание и механизмы функционирования. - М.: Рос. гос. гуманитарный университет, 1996. - 275с.
55. Степико М. Т. Філософсько-методологічний аналіз становлення та буття етнонаціональних спільнот: дис. докт. філос.н.: 09.00.03 «соц. філософія та філософія історії» / М. Т. Степико. - К., 1998. - 405 с.
56. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми / В.О. Татенко. - К.: НАУ-друк, 2009. - 288 с.
57. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма освіти: філософсько-психологічне обґрунтування / В. О. Татенко // 36. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. Т. XII. Част. 5. -К., 2010. -С. 310-313.
58. Тихонович В. Україна як суб'єктивна соціальна реальність / В. Тихонович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2002. - №4. - с. 134-155
59. Траба Р. Польские споры об истории XXI века / Р. Траба // Pro et Contra. - 2009. - №3-4 (46). - с. 43-64.
60. Улановский А. М. Конструктивизм, радикальный конструктивизм, социальный конструкционизм: мир как интерпретация / А. М. Улановский // Вопросы психологии. - 2009,-№2.-с. 35—45.
61. Храмова В. До проблеми української ментальності / В. Храмова / Українська душа. - К.: Фенікс, 1992. - с. 3-35.
62. Цокур О. С. Основи гендерного виховання // Тендерний розвиток у суспільстві : - 2-е вид. - К. : ПЦ „Фоліант”, 2005. - 351 с., с. 183 - 223.
63. Чепелова Н. В. Проблемы психологической герменевтики / Н. В. Чепелева, Т. М. Титаренко. - К.: Міленіум, 2004. - 276 с. |
64. Чорний Є. Сприйняття моделі особистості, що самоактуалізується, суб'єктами освітнього процесу в полікультурному регіоні / Є.Чорний // Соціальна психологія. - 2006. - №6.-с. 130-140.
65. Швецова А. Культурні проєкції національного характеру /А. Швецова // Сучасність.-2000.-№7-8.-с. 123- 134.
66. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М. Шлемкевич. - К.: Фенікс, 1992. - 158 с.
67. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. - Т.2. Всемирно-исторические перспективы Пер. с нем. и примеч. И. И. Маханькова. - М.: Мысль, 1998. - 606 с.
68. Шпорлюк Р. Імперії та нації / Р. Шпорлюк. Пер з англ. - К.: Дух і Літера, 2000. - 360 с.
69. Эко У. Открытое произведение: форма и неопределенность в современной поэтике / У. Эко. - СПб: Академический проект, 2004. - 384 с.
70. Юнг К.-Г. Об архетипах коллективного бессознательного / К.-Г. Юнг. // Вопросы философии. - 1988. -№1. - с. 135-145.
71. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : [наук. моногр.] / [Т. М. Титаренко; О. Г. Злобіна, Л.А. Лепіхова та ін.] ; за наук.ред. Т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. - 512 с.
72. Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії / Н. Яковенко // Дух і літера. - 1998. -№3/4. - с. 115-125.
73. Яремчук О. В. Актуалізація етнокультурного міфотворчого потенціалу студентів-гуманітаріїв: навчально-методичний посібник / О. В. Яремчук. - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012.-234 с.
74. Яремчук О. В. Карнавапність як принцип актуалізації етнокультурного міфотворчого потенціалу особистості / О. В. Яремчук // Психологія особистості. - 2011. _№1 (2), с. 200-210.
75. Яремчук О. В. Політико-психологічна технологія створення консолідуючого національного міфу / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: 36. наук. праць / за заг. ред. М. М. Слюсаревського; упоряд. Л. А. Найдюнова, Г. В. Мироненко. - К.: Міленіум, 2011. - Вип. 11. -312 с., с. 82-92.
76. Яремчук О. В. Соціально-психологічна модель національного міфу / О. В. Яремчук //Наукові студії з соціальної та політичної психології, №27 (30), 2012.-с. 118-128.
77. Яремчук О.В. Психологія етнокультурної міфотворчості особистості: монографія / О.В. Яремчук. - Одеса: Фенікс, 2013.-432 с.
78. Яремчук О.В. Розширення методологічного ландшафту психологічної науки в теорії етнокультурної міфотворчості особистості та спільноти (рос. мовою) / О.В. Яремчук // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди». Збірник наукових праць. Педагогіка. Психологія. Філософія. - Вип. 29, додаток 1, Т.1V: Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». - К.: Гнозис, 2013. - 542с., с. 320-325.